

פ' כי תצא

יבמות דף קכא

דף קכא.

נפל למים בין שיש להם סוף בין שאין להם
סוף אשתו אסרה, אמר ר"מ וכו'

א] בענין מן הארכובה ולמעלה דתנשא, אי ר"ל מיד או אחר י"ב חודש.

א. הרמב"ן והרשב"א והריטב"א כתבו דהא דמן הארכובה ולמעלה משיאין את אשתו היינו לאחר י"ב חודש דטריפה אינה חיה י"ב חודש, וכן נפסק בשו"ע (סי' י"ז סעיף ל"ב). וכתב הב"ש (סקצ"ז) דאע"ג דשונה דין טריפת אדם מטריפת בהמה מ"מ טריפה כי האי קים להו לחז"ל דלא חיה יותר מ"ב חודש כמו טריפת בהמה.

ב. אמנם הפוסקים דייקו מהרי"ף והרמב"ם שסתמו הדברים דמתירין אותה מיד, ופי' הטעם דמים מרזו מכה ומחזקו ובודאי ימות מיד ואין כאן שיעור י"ב חודש כטריפה בכה"ג. אמנם בחזו"א (סי' כ"ז) כתב להיפוך דבזממה"ז היא אסורה לעולם כיון דהרופאים מנתחים וחיים, וכן כל טריפות שבזמננו יש להם רפואה ואין מעידין על הטריפה להתיר אשתו.

ב] בענין מ"ט החמירו חז"ל בטבע במים שאין להם סוף שאשתו תהא אסורה.

א. נחלקו תנאי במי שנטבע במים והמתינו כפי הזמן שתצא נפשו האם אשתו מותרת, ובמים שאין להם סוף [דא"א לראות מארבע רוחותיו של הים] לכו"ע היא אסורה, ובמים שיש להם נחלקו דלר"מ היא אסורה ולר' יוסי וחכמים היא מותרת.

ב. א] החשש: והטעם דבמים שאין להם סוף לכו"ע היא אסורה משום דחיישינן שמא עלה במקום רחוק ולא ראוהו:

ג. ובהא דחוששין לכך נאמר כמה אפשריות, דרש"י לעיל (דף קטו). פי' שמא צף תחת המים. ובגמ' מסופר עובדות האיך ניצולו כמה תנאים במים שאין להם סוף ועלו במקום רחוק, דיש שניצולו ע"י גל טורד' שהגלים טרדם עד שהקיאם ליבשה, ויש שניצולו ע"י דף של ספינה' ששטו על ידו עד מקומות רחוקים. ועוד מובא עוד אופן להנצל ע"י מחילה של דגים' שהדגים חוטטים סמוך לשפת הנהר ולפעמים אפשר ליכנס בה מתחת המים ולהגביה צוארו בתוכו למעלה מן המים כדפרש"י במעשה המובא בגמ'. והובא בפוסקים כמה נ"מ עפ"י הטעמים שחוששים במשאל"ס.

ד. בשו"ע (סי' י"ז סעיף ל"ב) נפסק דינא דמתני' דנפל לים אפילו טבע בים הגדול אין מעידין עליו שמת שמא יצא ממקום אחר. וכתב הבית שמואל (סקצ"ה) בשם הב"ח ומהרש"א דאם יש קרח על המים אז א"א לו לשוט למרחוק ויש להתיר.

ה. עוד מבואר בגמ' דאם הלכה האשה ונשאת בטעות בציור דמים שאין להם סוף הדין הוא דבדיעבד לא תצא, משום דהא דחיישינן במים שאין להם סוף שמא יצא בעלה ממקום רחוק הוא חששא דרבנן דאילו מעיקר דין תורה אזלינן בתר רובא ונקטינן שנטבע ומת, אלא דמשום חומר איסור אשת איש החמירו לחוש למיעוטא רק החמירו לכתחילה.

א. ב] למה אין סומכין על רוב: הנה לאור מה שנתבאר דיש רוב למיתה ועל כן אם נשאת לא תצא, צ"ב מ"ט החמירו חז"ל שלא תנשא, ובעלמא אזלינן בתר רוב. ויש בזה חילוק תירוצים בתוס' והרא"ש והרבה דנו בדבריהם.

ב. דהתוס' לעיל (דף לו: ד"ה הא) יסדו דחיישינן למיעוט המצוי, והוכיחו כן מהא דמים שאין להם סוף דאשתו אסורה משום דיש מיעוט המצוי דנמלטים, ומבואר דהטעם שחששו חז"ל בכאן ולא סמכו על רוב הוא משום דהוי מיעוט המצוי.

ג. אמנם תוס' בבכורות (דף כ:.) והרא"ש בפרקין כתבו שיטת ר"ת דק"ל להחמיר לומר 'סמוך מיעוטא לחזקה' אף כנגד רוב, והקשו מהא דלא תצא במשאל"ס דנימא סמוך חזקה אשת איש למיעוט דנמלטים, ותירצו דהוי מיעוט שאינו מצוי ולכן ל"ש סמוך מיעוטא לחזקה, ורק מחמת חומר דאשת איש החמירו [ולא בעצם וגם לא משום דהוי מצוי].

ד. ותמוה הסתירה האם הך מיעוט מצוי או לא, ואיך כתבו התוס' דלא תנשא לכתחילה' משום מיעוט המצוי, ובבכורות ד'לא תצא' משום מיעוט שאינו מצוי, וכבר העירו כמה גדולים בהסתירה [ובפרט הרא"ש שכתב הך שני דברים לעיל לו: וכאן].

ה. ובשו"ת חת"ס (אה"ע סי' צ"ב) כתב שיש לדחוק דהוי מצוי ואינו מצוי, ולכן החמירו קצת דהוי מקצת מצוי, אבל הקילו ג"כ דאינו מצוי מספיק. אמנם עוד תי' באופן נפלא דע"י דנשאת הוי לא מצוי כלל כיון דדייקא ומינסבא. ולכן לכתחילה אסרו משום המצוי, ובדיעבד התירו דאינו מצוי. וכע"ז באג"מ (אה"ע סי' מ"א) דחלוק נשאת דלא תצא דמקרי אינו מצוי.

ו. באבן ברורה הביא תי' עפ"י החלקת יואב שביאר הא דנמלטים הוי מצוי היינו משום דדנין כל הדורות יחד ומצוי שיהא איזה אחד דניצל במשך הדורות, אולם ה"מ לכתחילה, אבל בדיעבד דנין כל מקרה בפרטי ואז הוי שאינו מצוי.

ז. ובשו"ת רע"א (קמא סי' ק"ח) נקט דהוי פלוגתא בתוס' אי מים שאין להם סוף הוי מצוי ולכן החמירו, או דאינו מצוי כלל והחמירו משום חומרא דאשת איש, וכתב נ"מ כשלא שהו שיעור שתצא נפשם דמצוי יותר שניצל, דיהא תלוי לתוס' בבכורות דלא תצא משום דאינו מצוי כלל בכה"ג תהא תצא. אבל לתוס' ביבמות דהוי מיעוט המצוי אז גם זה שונה לה.

תוכן ענינים

- א. בענין נפל לים והעלו מן הארכובה ולמעלה.
- ב. בענין מ"ט אסרו חז"ל טבע במים שאל"ס.
- ג. בענין אי מתירין בתרי רובי.
- ד. בענין תענית אסתר אי צמו לילה ויום.

ג] ההוא צורבא מרבנן וכו' מבואר דאע"ג דיש רוב לגבי צורבא מרבנן [מדלא שמעו ממנו] מ"מ היא אסורה, והעירו סתירה מזה להיתר גדול בעגונות מכמה גדולי הפוסקים כשיש 'תרי רובי' דאז מתירין.

- א. נתבאר דאע"ג דמי שטבע במים שאין להם סוף עפ"י רוב מת, מ"מ חששו חז"ל למיעוט הנמלטים ולכתחילה לא תנשא.
- ב. המשכנות יעקב (בקה"י סי' ט"ו) הביא מרבו הגר"ח מוולאזין דאחד נפל מן הגשר להמים והיה שם קרח על פני המים, ותחילה נפל על הקרח ואח"כ נפל בתוך המים לתהום [דהיה איזה מקום פתוח מהקרח], ונשאל אי יש מקום להתיר אשתו.
- ג. והשיב הגר"ח להתיר משום 'תרי רובי', דהא יש רוב למיתה מעצם הנפילה מהגשר על הקרח [כעין נפילת בית הסקילה דרוב מתים ע"ש בארוכה], ואפילו ניחוש להמיעוט דלא מתים, הרי אח"כ נפל למים שאין להם סוף דרובם מתים, ונמצא דיש כאן ב' רובי ומעולם לא גזרו חז"ל בכה"ג, והביא דהסכים להיתירו כל חכמי ווילנא, וכך נהגו כמה מורי הוראה.
- ד. אמנם בפתחי תשובה (סי"ק קל"ג) הביא דבריו, והקשה עליו מסוגיין דצורבא מרבנן ע"י דליכא קול יש רוב שמת וכתבו התוס' דמ"מ לא התירו, והרי יש רוב של מים שאין להם סוף וגם רוב דצורבא מרבנן ואעפ"כ לא תנשא בהך תרי רובי.
- ה. הגר"ר יצחק אלחנן (עין יצחק אה"ע ח"ב סי' כ"ב, ועוד מקומות) כתב הך קולא דתרי רובי כמה פעמים, וכתב דאינו סתירה לתוס', דמצינו לגבי ספק ספיקא דהיכי דהוי ספק אחד בגופו ואחד בתערובת, אמרינן דבתחילה הספק אחד נאסר, ושוב אין להתירו ע"י עוד ספק דכבר נאסר מצד ספק הראשון, וכן בצירור דתוס' תחילה היה רק רוב אחד דנטבע במים שאין להם סוף דאשתו אסורה, ואחר כמה חדשים דלא נשמע ממנו אז נתוסף עוד רוב, אבל א"א להתיר על ידו כיון דנאסר כשהיה רק רוב אחד, אבל כשבאו התרי רובי בב"א דיש ב' סיבות שימות אז יש להתיר [וכן כשנדע תרי רובי בב"א].
- ו. בחזון איש (אה"ע סי' ל"א סק"ז) הביא קולא דתרי רובי, והביא קושית הפתחי תשובה מתוס' וכתב ליישב בטוב טעם וז"ל ויש לחלק דהנידון של קה"י איכא תרי רובא למיתה ובדברי תוס' חד רובא למיתה וחד רובא מעיד על המיתה, עכ"ל. אולם כתב דאין לנו לחדש במה שלא נזכר בגמ' ואין חילוק בין חד רובא לתרי רובא.

ד] כמה עובדות שהתירו גדולי הפוסקים עפ"י היתר ד'תרי רובי' (עגונה stories).

- א. בעין יצחק (ס) הביא עובדא מאמריקא דספינה בים נפל בה דליקה גדולה ובזמן מועט אחר זה נטבע הספינה ושהו העדים כשיעור שתצא נפשם ולא ניצל אף אחד מהם, והעידו שהיה קשה להנצל מהדליקה, מהו דין נשותיהם, והשיב דיש תרי רובי, א' דרובם נשרפו, ורק צריכין לחוש למיעוט הנמלטים שנפלו להים, ב' הרי רוב טובעים במים שאל"ס.
- ב. וכן ביביע אומר (ח"י) בקריסת מגדלי התאומים (twin towers) כתב דיש תרי רובי א' דהוי ככבשן האש דרוב מתים, ב' ופילו לא מת ע"י האש הא היה מפולת אח"כ ע"י שנפלו על כמה אלפים בני אדם [אולם רק כשברור שהיה שם].
- ג. וכן במעשה דאחד נטבע בחוף והיה שם גם כרישים (sharks) והתיר בתרי רובי א' מים שאין להם סוף, ב' והכרישים.
- ד. בהר צבי (אה"ע סי' ס"ד, בתוספת ביאור מהגר"ר יוסף כהן אות ז') כתב דיש להתיר כמה עגונות מהשואה (the holocaust) ע"י היתירא דתרי רובי, דהא רוב הנכנסים לאושוויץ או להג'טו וכו' מתים ורק מיעוטא נמלטים, והרי יש עוד רוב דאילו היה קיים היה מודיע לביתו וכמשי"כ החת"ס (אה"ע סי' מ"ח) וא"כ בצירוף התרי רובי יש להתיר כמשי"כ הפוסקים, ועיין אג"מ (אה"ע ח"א סי' מ"ג) שצירף ב' רובי אלו להתיר נשות הרוגי השואה.
- ה. בהר צבי דן מהו באמת טעם ההיתר דתרי רובי, הא מאחר דהתמירו חז"ל שלא לסמוך על הרוב בהיתר עגונות מאי אולמיה שני רובי יותר מרוב אחד. ותירץ בכמה אופנים: א] יש שפירשו דע"י תרי רובי נעשה כמיעוטא דמיעוטא דמצינו דקיל דגם ר"מ דחייש למיעוטא הרי למיעוטא דמיעוטא אינו חושש. ב] יש שפ"י עפ"י הריב"ש דהטעם דמחמירין שלא לילך בתר רוב, הוא משום דיש ב' חזקות א' חזקת אשת איש, ב' וחזקת חי, לכן לא מצי רוב אחד לנגדם, אבל כשיש שני רובי שפיר בכוחם לנגד ב' החזקות. ג] עוד פ"י דהוי כעין ספק ספיקא דאפילו ניחוש להמיעוט הרי יש עוד רוב המתיר, ואפשר חז"ל לא החמירו כשיש ס"ס [כבר דנו בזה]. ע"ש עוד כמה דברים נפלאים מר' יוסף כהן.

ד] בענין ההוכחה מתענית אסתר דאפשר לצום ג' ימים רצופים לילה ויום.

- א. הגמ' מוכיח דאפשר לחיות ג' ימים במים בלי אכילה ושתיה מדכתיב במגילת אסתר שצמו ג' ימים וג' לילות. בערוך לנר העיר דמוכח מכאן דהתענו ימים לילות, אולם המדרש אומר דהתענו ביום והפסיקו ואכלו בלילה, ואז ליכא הכרח כאן.
- ב. ועפ"י המדרש ת"י קושית היערת דבש, דאמרו במגילה (דף טו.) ויעבור מרדכי שעברו על איסור תענית בפסח, וקשה הא גם לא אכלו מצה מדהתענו ולמה רק נקטו התענית. ות"י העלי"ג דהגמ' שם קאי כהמדרש דאכלו בלילה ושפיר אכלו מצה, ורק דהתענו ביום. [עוד ת"י ד"ל דשיעור עינוי תענית הוא כותבת וא"כ היו יכולין לאכול כזית מצה, ורק דן משום חצי שיעור, ות"י באחינזר (ח"ב סי' כ"א) דיתכן דליכא איסור חצי שיעור בנדרים. אולם החזו"א תמה על ת"י זה מסוגיין דחזינן דלהבלי לא אכלו כלל, דאי אכלו

בענין מ"ט החמירו במים שאין להם סוף

תנו רבנן נפל למים בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף אשתו אסורה דברי רבי מאיר, וחכ"א מים שיש להם סוף אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה, היכי דמי מים שיש להם סוף אמר אביי כל שעומד ורואה מארבע רוחותיו [דף קכא].

הנה מבואר בסוגיין דלר' יוסי וחכמים [וכן קי"ל להלכה] מי שנטבע במים שאין להם סוף אשתו אסורה, דחיישנין למיעוטא דנמלטים ע"י שצף מתחת המים או ע"י גל טורד או דף של ספינה וכדומה. עוד מבואר בהסוגיא דמעיקר הדין היא מותרת דהרי אמרו דבדיעבד אם נשאת לא תצא.

וצ"ב דאי מה"ת היא מותרת משום רוב מ"ט החמירו בה חז"ל, התוס' לעיל (דף לו: ד"ה הא) תי' משום דהוי מיעוט המצוי, אמנם תוס' בבכורות (דף כ:) כתבו להוכיח דהוי מיעוט שאינו מצוי [דשיטת ר"ת דקי"ל להחמיר דאפילו כשיש רוב לצד אחד מ"מ כשיש מיעוט לצד השני וחזקה אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, והקשו מהא דלא תצא במשאל"ס, ותי' דהוי מיעוט שאינו מצוי], ורק משום חומרא דאשת איש החמירו.

ותמוה הסתירה בתוס' דמצד אחד פי' 'דלא תנשא לכתחילה' משום מיעוט המצוי, ומצד שני פי' 'דלא תצא' משום דהוי מיעוט שאינו מצוי, וכבר העירו כמה גדולים בהך סתירה, האם הוי מצוי או אינו מצוי [ויש בזה נ"מ ג"כ כשיש איזה ציור דהוי מיעוט המצוי דלתוס' בבכורות לכאורה תצא ג"כ], והך סתירה הוא גם בהרא"ש שכתב בשני המקומות כתוס'.

ובשו"ת חת"ס (אה"ע סי' צ"ב) עוד תי' באופן נפלא דע"י דנשאת הוי לא מצוי כלל כיון דדייקא ומינסבא. ולכן לכתחילה אסרו משום המצוי, ובדיעבד התירו דאינו מצוי.

אמנם בשו"ת רע"א (קמא סי' ק"ח) צדדו דהוי מחלוקת אי חומרת חז"ל במים שאין להם סוף היה במיעוט המצוי או שאינו מצוי, וכתב נ"מ במי שנטבע במים שאין להם סוף אבל לא שהו העדים זמן רב עד שעה שתצא נפשו, וצידד לתלות במחלוקת התוס' הנ"ל דאי התירוהו משום דהוי מיעוט שאינו מצוי א"כ מסתבר דהיכי דלא שהה עד שתצא נפשו אע"ג דאיכא רוב מ"מ כבר לא מקרי 'אינו מצוי', אולם אי הוי מיעוט המצוי ואעפ"כ לא תצא [דלא אמרינן סמוך] א"כ ה"ה בלא שהו עד שתצא נפשו עכ"פ לא נגרע ממיעוט המצוי ולא תצא. ולפי"ז פלוגתת התוס' תלוי אי קי"ל סמוך.

א. תוס' לעיל דף לו: ד"ה הא.

יסדו דחיישינן למיעוט המצוי, והוכיחו כן מהא דמים שאין להם סוף דאשתו אסורה משום דיש מיעוט המצוי דנמלטים, ומבואר דהטעם שחששו חז"ל בכאן ולא סמכו על רוב הוא משום דהוי 'מיעוט המצוי'. [וכ"כ הרא"ש שם].

ב. תוס' בכורות דף כ: ד"ה חלב.

כתבו שיטת ר"ת דק"ל להחמיר דאפילו כשיש רוב לצד אחד מ"מ כשיש מיעוט לצד השני וחזקה אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, והקשו מהא דלא תצא במשאלי"ס, ותי' דהוי מיעוט שאינו מצוי, ורק משום חומרא דאשת איש החמירו. [וכן הביא הרא"ש בפרקין דעת ר"ת והא דלא תצא הוא משום דהוי מיעוט שאינו מצוי].

ג. ישרש יעקב כאן.

תמה על סתירה הנ"ל האם החמירו משום חומרא דאשת איש אע"ג דיש להתיר מן הדין, אוד יש כאן מיעוט המצוי ועל כן החמירו, ע"ש מה שטרח ליישב.

ד. שו"ת חת"ס אה"ע סי' צ"ב.

כתב ליישב דאפשר הוי 'מצוי ואינו מצוי', דיש מקום להחמיר ויש מקום להקל, ולכן לכתחילה החמירו מחמת הקצת מצוי שיש כאן, אבל לא תצא ע"ש.

עוד כתב ליישב בטוב טעם דתחילה יש לאסור משום מיעוט המצוי הניצולים, אולם אם ניסת הרי אשה דייקא ומניסבא ומסתמא לא נשאת אלא א"כ מת,

וא"כ נעשה ע"י הנשואין שאינו מצוי ושפיר אמרינן מה"ט דלא תצא.

ה. אגרות משה אה"ע ח"א סי' מ"א.

כתב במקצת כהחת"ס בשינוי קצת, דהיכי דנשאת הרי מסתמא היה זמן רב ושוב נעשה אינו מצוי וגזרו אינו מצוי אטו מצוי ע"ש בדבריו.

ו. שו"ת רע"א קמא סי' ק"ח.

נקט דהוי פלוגתא בתוס' אי מים שאין להם סוף הוי מצוי ולכן החמירו, או דאינו מצוי כלל והחמירו משום חומרא דאשת איש, וכתב נ"מ כשלא שהו שיעור שתצא נפשם דמצוי יותר שניצל, דיהא תלוי לתוס' בבכורות דלא תצא משום דאינו מצוי כלל בכה"ג תהא תצא, אבל לתוס' ביבמות דהוי מיעוט המצוי אז גם זה שוה לה. וכן צידד בהר צבי לגבי תרי רובי דיהא תלוי בבי שיטות דלעיל [עיין סוגיא הבאה דבר זה בארוכה].

ז. חלקת יואב נדפס בשו"ת מראה כהן מהדורא תליתאי ח"ב סי' ע"ט.

תמה איך כתבו התוס' דהוי מיעוט המצוי, הא עינינו רואות דמי שנטבע במים שאין להם סוף כמעט לא מצינו שיהא ניצול אלא באופן רחוק מאד ע"י גלים או דף של ספינה וכו'.

וכתב לפרש דבאופן פרטי בכל מעשה ומעשה אה"נ דהוי אינו מצוי, אלא כשדנין כל כלל ישראל בכל משך הדורות שפיר הוי מיעוט המצוי שחששה לה חז"ל ע"ש.

בתוספות ד"ה ולא היא כו'. ואף על גב דרובייהו צורבא מרבנן כו', כמו גבי רוב גוססין כו' עד כאן. לכאורה בלאו הכי הוה ליה לאוכוחי הכי מכל מים שאין להם סוף דרובן למיתה. אלא שיש לומר דטעמא משום שהוא מיעוט המצוי כמו שכתבו התוספות לעיל דף לו ע"ב (ד"ה הא לא שהא) והרא"ש שם (פרק ד ס"ה), משום הכי דייקי מצורבא מרבנן שהוא מיעוט שאינו מצוי. אמנם צריך עיון דמדבריהם הנ"ל משמע דגוסס הוי נמי מיעוט המצוי, ואם כן מאי ראייה **הביאו כאן מגוסס** ועוד קשה דמדברי התוספות בבכורות דף כ ע"ב (ד"ה חלב פוטר) מבואר דמיעוטא דמים שאין להם סוף וגוסס הוי אדרבה מיעוט דלא שכיח והוי כמיעוטא דמיעוטא, ומשום הכי בדיעבד לא תצא, ולכתחלה לא תנשא משום חומרא דאשת איש, וכן כתב הרא"ש שם (בבכורות פרק ג ס"ב) וברי"ש פרקין (ס"א) ובחולין דף יב (ע"א, ס"ט טו). וזה סתירה לדבריהם דלעיל דף לו (ע"ב), ועיין בתוספות בבבא מציעא דף כ ריש ע"ב (ד"ה איטורא) וצ"ע"ק, ועיין בספר בית מאיר סעיף לב ובתשובות ר' עקיבא איגר סימן קח*.

ואעתיק כאן מה שכתבתי בתשובה (ס"מ) בנדון עגונה שאמרה נכרית במסיחה לפי תומה שהבעל נטבע, וכתבתי שם בתשובה צד להיתר שאחר שהשואל כתב דמים אלו היו מים שיש להם סוף, אף שלא אמרה הנכרית בפירוש ששהתה עליו עד שתצא נפשו מותרת לדעת הט"ז (ס"ק מח) והבית שמואל (ס"ק קה) שהבאתי בחידושי לעיל דף קטו סוף ע"א (כתוד"ה והא מים). ובאמצע התשובה (דף נו, טור ד) כתבתי וזה לשוני, אלא שבעיקר הדבר אם לתפוס המים אלו למים שיש להם סוף לדידי צע"ג, דנהי שאי אפשר לחשוש במים אלו לומר ששט תחת המים למרחוק ונפיק באתרא דלא חזי ליה או דגלי אשפלוהו, ועל דרך שכתב הב"ח בתשובה סימן עט וסימן קד כו', אבל אכתי איכא למיחש למחילה של דגים, והש"ס בדף קבא (ע"א) פריך אי הכי מים שיש להם סוף נמי ליחוש למחילה של דגים ומשני במים שיש להם סוף מחילה של דגים לא שכיחא. וכיון שעל כל פנים מים הללו זוחלין הן, שפיר יש לחוש למחילה של דגים. וכבר תמה בנודע ביהודה מהדו"ת סימן נח על הב"ח והגדולים שבדורו שהתירו כנפל תחת הקרח, דהא אכתי יש לחוש למחילה של דגים. ולכאורה יש לומר שטעמם הוא, דסבירא להו דפירכת הש"ס הנ"ל היא רק אליבא דרבי דחייש למחילה של דגים, אבל רבנן לא חיישי למחילה של דגים כלל כדמשמע בתוספתא (פרק יד פסקא ה) דרבנן לא חיישי רק לגלים ולא למחילה של דגים, ואין הלכה כרבי מחביריו. אבל מה נעשה שהרי"ף (ס"ב) והרא"ש (ס"ד) מייתי הך פירכא ושינויא שבש"ס, משמע דהכי הלכתא דחיישינן למחילה של דגים. ועל כרחך צריך לומר דטעם הגדולים הנ"ל הוא דגם למחילה של דגים ליכא למיחש רק שיתעכב שם עד למחרתו

וכהוא עובדא דמייתי וכן משמע מפירוש רש"י שם, אף אם נאמר דרש"י לאו דוקא נקט, מכל מקום על כרחך אי אפשר להתעכב שם ימים הרבה, ולהמבואר בתשובות ב"ח שם שנקרש הנהר אחר כך כמה ימים ואי אפשר לו לצאת דרך שפת הנהר ולא במקום פתוח כמו שהאריך הב"ח, על כן התירו, אבל בנידון דידן ודאי איכא למיחש למחילה של דגים.

מיהו נראה דאף אם נאמר דמים אלו מצד חשש מחילה של דגים דינם כמים שאין להם סוף, לענין דאף אם מעיד ששהה עליו עד כדי שתצא נפשו לא תנשא לכתחלה, מכל מקום סברת הלב היא דלענין זה דינו כמים שיש להם סוף דבמעיד העד סתם שטבע אמרינן דודאי שהה עליו עד כדי שתצא נפשו, דהא החילוק בזה בין מים שאין להם סוף למים שיש להם סוף הוא מטעם שכתב הלחם משנה (פרק יג הלכה יט, ד"ה עוד נראה מדברי הרא"ש), שבמים שאין להם סוף כיון שהעד אינו יכול לראות אם עולה או לא, אינו ממתין עד שיעור שתצא נפשו, אבל במים שיש להם סוף שיכול לראות אם עולה, ודאי ממתין ורואה אם עולה, וכל שכן לפי מה שכתבתי למעלה (בדף קטו. שם) בשם הרמב"ן דהחילוק הוא דבמים שאין להם סוף דלא שכיח שיעלה, אינו ממתין, מה שאין כן במים שיש להם סוף. ודאי דנידון דידן להא למים שיש להם סוף דמי, דודאי לא שכיח כלל שינצל על ידי מחילה של דגים, וגם אינו עולה כלל על דעת בני אדם שינצל על ידי זה, על כן ודאי ממתין שם העד עד שתצא נפשו לראות אם עלה, ויתישב בזה מה דקשיא טובא על הגהות רמ"א בסעיף לד שכתב דאם אומר סתם שטבע ולא אמר בפירוש ששהה עד שתצא נפשו אף אם נשאת תצא, ולכאורה הוא נגד הש"ס (לקמן ע"ב) בההיא דטבע חסא דאם נשאת לא תצא אף שלא אמר רק טבע חסא. וכבר הרגיש בזה בתשובות מהרי"ט ספר ב סוף סימן לא, והוכיח מזה דכל שאמר נכרי מסיח לפי תומו וכל שכן ישראל, פלוני טבע, אף במים שאין להם סוף אמרינן דודאי שהה עליו עד כדי שתצא נפשו, וע"ש שכתב שאין דברי הרשב"א במיוחסות (ס"י קכה) והריב"ש (ס"י שעט ד"ה והנהו) סותרים דבריו, ואם כן קשה על רמ"א שפסק להיפך. אלא שדברי רמ"א מסתייעים מדברי הרמב"ם פרק יג הלכה יט שכתב שטבע בים הגדול ומת, משמע דאם לא אמר ומת אלא טבע לבד, לא מהני, ואף אם נשאת תצא, וכן כתב הלחם משנה שם בסוף דבריו והחלקת מחוקק ס"ק סא, וקשה מש"ס הנ"ל. ובתשובות חתם סופר אורח חיים סוף סימן קצט נראה שהשואל וגם הגאון ז"ל משניהם נעלם לפי שעה הך תשובות מהרי"ט הנ"ל, והזכירו רק תשובת מהרי"ט סימן כו, על כן כתבו מה שכתבו, ומה שכתב השואל לדחות דהש"ס קיצר והגוי אמר בפירוש ששהה עד שתצא נפשו, והגאון ז"ל כתב דהגוי אמר רק

ציונים

* ראה בשו"ת אפרקסתא דעניא (חלק ג אבהע"ז ס"י רנב) מש"כ מרברי רבינו זצ"ל כאז.

אשר אמרה האשה הענדל הנ"ל כאשר היה בגב"ע
מן יום ג' תמוז:

כל הנ"ל הוגבה מאתנו ב"ד ח"מ היום יום ה' י"ט
תמוז דהאי שתא תקע"ח"ל, והסכמנו לשלוח
שאלה זו לשני גדולי הוראה הרב הגאון החסיד
אבדק"ק נ"ש והמדינה נ"י, והרב הגאון דק"ק פ"ב
נ"י, והמה יעינו בו בשירותא דהאי איתתא הענדל
בת כ' איצק, וכאשר יצא מפייהם כן יקום. ולראיה
בעה"ח פה הנ"ל יום הנ"ל. הק' יצחק איצק גריסהאבר
מקראקא רובץ תחת משא ק"ק הנ"ל ואגפ"י יע"א.
הק' מענדל בה"י בנעט. הק' משה בהר"ר יששכר
בער פערלש יצ"ו:

שוב אחרי החקירה והדרישה אחרי אשר נודע
להרבה אנשים מבני קהלתנו יצ"ו כי האיש
בערל ב"ר פנחס בעל האשה הענדל בת איצק הנ"ל
זה איזה חדשים קודם הטביעה הלך במנעל אחד
ארוך שקורין שטיוועל ועל רגל השנית היה לבוש
מנעל קצר שקורין שוך, ושאלנו את פי האשה הנ"ל
אם לא נודע לה מאיזה טעם לא לבש על רגלו
השני שטיוועל, ומענה בפיה כי זה זמן רב אשר
היה לו מיחוש ברגלו אחד וואו ער וואונדן אונד
פייכט בלאטרן דארן גיהאט האט, אונד קיין
שטיוועל האט קענין אנציהן, זיא קען זיך ניכט
עראינרן אויף וועלכין פוס ער דיא וואונדן גהאט
האט, אונד אויף וועלכין ער דען שטיוועל געטראגין
האט:

ושאלנו את פי הר"ר דוד ב"ה חיים רופא מפאקש
והעיד לפנינו בת"ע דאס ער בבירור גמור ווייס דאס
ער אויף דען רעכטן פוס דען שוך אונד אויף דען
לינקן דען שטיוועל גיטראגין האט:

גם האשה המילדת סעריל העידה בפנינו בת"ע דאס
זיא ווייס דאס ער אויף דען לינקן פוס דען
שטיוועל אונד אויף דען רעכטן פוס דען שוך גיטראגין
האט:

שוב שאלנו את המתעסקים הר"ר שלום בר חבוי'
וכ' מאיר ב"ה אהרן נ"ש הנ"ל אם לא ראו
איזה שינוי על רגליו, והעידו לפנינו בתורת עדות
באם לא יגיד ונשא עונו בזה"ל מיר האבן אויף זיין
רעכטיין פוס גזעהן גרויסע פלעקן וועלכע שווארץ
אונד ראטה ווארן, אונד מוזן פאן וואונדן היהער
קוממען זיין, ודברי העדים נמצאו מכוונים ממש:

שוב בא לפנינו האיש אפרים ב"ה שמחה מן
פאטשיר והעיד לפנינו שהיה ג"כ אצל קבורת
הנטבע בכפר באטיא, וכל דבריו היו מכוונים לעדות
הר"ר שלום ב"ה חבוי' וכ' מאיר ב"ה אהרן נ"ש
הנ"ל דס דז רעכטי אויג איזט פול גוועזן אונד דאס
לינקע אויסגערונין גיוועזין. וגם העיד בפנינו דאס
ער אויף איין פוס שווארצי אונד ראטהי וואונד
פלעקין געזעהן האט, אך לא זכר עוד אם היה ברגל
הימין או ברגל השמאל:

כל זה הוגבה מאתנו ב"ד ח"מ פה ק"ק פאקש
היום יום הששי עש"ק י' לירח תמוז שנת
תקע"ח לפ"ק. הק' יצחק איצק גריסהבר מקראקא
רובץ תחת משא ק"ק הנ"ל ואגפ"י יע"א. הק' מענדל
בה"י בנעט. הק' משה בה' יששכר בער פערלש
יצ"ו:

תשובה צב

שיל"ת, פ"ב יום א' ז' אב תקע"ח לפ"ק.

יראה בנחמה בבנין עיר ה' שמה ה"ה י"ג הרב
המאה"ג המופלג ומפורסם גן הדסים ערוגת הבושם
כש"ת מו"ה איצק נ"י אבד"ק פאקש יע"א:

שבוע העברה הגיעני נועם מכתבו גב"ע אודות
עגונה מרת הענדל אשת בערל ב"ה פנחס,
כמבואר הכל באר היטב בג"ע שהוגבה לפני מעלת
הרב וב"ד הצדק נ"י. ופר"מ בקש ממני לחוות דעתי
הקלושה בקצרה שלא לאחר ולהשהות המצוה,
ולהיות מוטרד באמת בכמה ענינים שונים, ע"כ אבוא
בקצירת אומר, וה' יצילני משגיאה וישים בפי אשר
אדבר:

הנה פשוט בש"ס שלהי יבמות [קכ"א ע"ב] דנפל
במים שאין להם סוף ושהו עליו כדי יציאת
נפש אשתו מותרת מן התורה, אשר ע"כ אם נישאת
לא תצא, ומ"מ לכתחילה לא תנשא. ובתוס' ספ"ק
דב"מ [כ' ע"ב] ד"ה איסורא וכו' משמע דחומרא
זו היא רק מחומרת דא"א שאין כיוצא בו בשארי
איסורים, וכן מבואר להדיא בתוס' בכורות כ' ע"ב
ד"ה חלב וכו' דעת ר"ת דמים שאל"ס מיעוט
הנמלטים הוא מיעוט שאינו מצוי, ומשו"ה לא סמך
המיעוט לחזקת א"א, ואם נישאת לא תצא, ומ"מ
לכתחילה לא תנשא משום חומרא דא"א. אמנם
ביבמות ל"ו ע"ב ד"ה הא לא שהה וכו' כתבו תוס'

דחוששין למיעוט המצוי כמו מים שאל"ס וכו', מבואר מדבריהם דס"ל דמיעוט הנמלטים מצוי. והרא"ש שם סי' ה' כתב כן בהחלט במסקנתו דמיעוט הנמלטים מצוי משו"ה לכתחלה לא תנשא, ובחולין פ"ק סי' ט"ז כתב החליט במסקנתו כר"ת בבכורות דמיעוט נמלטים אינו מצוי ומשו"ה אם נישאת לא תצא, ומשמע הא דלכתחילה לא תנשא חומרא יתירה היא כתוס' ספ"ק [דב"מ] הנ"ל. וצריך נגר ליישב. ויש לדחוק ולומר דהך מיעוט דנמלטים הוא מצוי ואינו מצוי, כמ"ש תוס' בסוגיא דפתח פתוח [כתובות ט' ע"א ד"ה ואין דרצון הוה רוב, דאונס לא שכיח, ומסקו דהוה רק רוב מדרבנן, והוה אונס שכיח ולא שכיח, וה"נ דכוותיה, ואי הוה נמלטים אינו מצוי כלל לא הוה מחמירין אפי' בא"א, ואי הוי מצוי ממש הוי סמכינן מיעוטא לחזקה ואפי' נישאת תצא, אך הואיל והוא מצוי ואינו מצוי אזי משום חומרא דא"א לא תנשא לכתחילה ואם נישאת לא תצא. שוב מצאתי דבסתירת הרא"ש הרגיש הבית מאיר [סי' י"ז סל"ב] ולא תירץ כלום:

א"נ י"ל דברי תוס' דספ"ק דב"מ עפ"י מה דהוה בעי למימר רב אשי ביבמות קכ"א ע"א דצורבא מרבנן מתירים אשתו לכתחלה משום אי איתא דסליק קלא אית ליה למילתא, וכתבו שם תוס' דודאי רובא אית להו קלא ומ"מ מסקינן דלא כרב אשי דחיישינן למיעוטא בא"א ע"ש, וצ"ע לכאורה הא כיון דמיעוט הנמלטים אינו מצוי כל כך עכ"פ כמ"ש לעיל בשם התוס', ומאותן המיעוט הנמלטים אית לרוב ת"ח קלא, וא"כ בת"ח הוי מיעוטא דמיעוטא ואמאי ניחוש. וצריך לומר כל זה מחומרא דא"א. ועדיין קשה איך כתבו תוס' ביבמות ל"ו ע"ב הנ"ל דהיינו טעמא דמחמירין משום שהוא מיעוט המצוי, תינח איניש דעלמא, ת"ח מאי איכא למימר. וצ"ל כיון דבאיניש דעלמא הוי מיעוט המצוי שוב מחמירין בת"ח אע"ג דהוי תרי מיעוטא. וא"כ לפ"ז א"ש דברי תוס' ספ"ק דב"מ דהוכיחו דמחמירין בחומרא דא"א ולא אזלינן בתר רובא, ולכאורה דבריהם תמוהים דמסתיין שיהא חומרא דא"א כמו חומרא דממון, אבל היכי מצינן דחמיר טפי מממון דנימא היכי פשיט מר וכו', אדרבא בממון אין הולכין אחר הרוב מן התורה ובא"א דרבנן בעלמא היא. ולהנ"ל ניחא דראיית תוס' היא משני מיעוטין כגון ת"ח

דאית ליה קלא, דבממון כי האי גונא לא חיישינן למיעוטא דמיעוטא אפי' מדרבנן, עיין תוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות ע"ש, וכן פסק ב"ח ח"מ סי' רל"ב, ואילו באשת איש אפי' בתרי מיעוטא חיישינן מדרבנן דלכתחילה לא תנשא א:

וסתירת הרא"ש נ"ל ג"כ קצת ולומר, דהרי במרדכי שלהי יבמות סי' צ"ב רצה ר"א מוורדון לומר במשאל"ס אינה אסורה לעולם אלא לפי אומדן חכמי הדור שתמתין איזה שנים עד שנאבד זכרו, וס"ל דאע"ג דלא קיי"ל כרב אשי בת"ח להתיר בזמן קצר משום דאית ליה קלא, מ"מ בזמן רב מתירים אפי' באיניש דעלמא, והנה חלקו עליו כל חכמי דורו דנתת דבריך לשיעורין, מ"מ חזינן דסברא גדולה היא היכי דראוי שיהיה קול ונאבד זכרו ולא נשמע ממנו דבר קליש ליה איסורא. וכן פסק הרמב"ם בהלכות נחלות פ"ז הלכה ג' מי שטבע במים וכו' בכל אלו הדברים וכיוצא בהם אם אבד זכרו יורדים לנחלה על פיו בעדות זו, אעפ"י שאין משיאין את אשתו, שאני אומר שלא החמירו בדברים אלו אלא באיסור כרת אבל בממון וכו' ואבד זכרו ושמעו שמת הרי אלו יורדים לנחלה וכו' ע"ש, הרי קמן דסברא גדולה היא זו. ובתשו' מבי"ט ח"א ססי' קל"ה מקיל מאוד באבד זכרו ביבשה ע"ש, ונ"ל דאין לסמוך על דבריו שם בלי ראיה א. ועיין תשו' שב יעקב [חאה"ע] ססי' י"א. מ"מ הרי קמן דכל שאבד זכרו אפי' בשארי בני אדם שאינם ת"ח קליש ליה איסורא ורובם למיתה:

ועוד נ"ל להקדים דכל שמחפשים וחוקרים אחר הדבר הרבה ה"ל זמן מועט כמו זמן מרובה, ודבר א מועט הו"ל כאבד זכרו. וסברא זו וחילוק זה מבואר בתוס' כתובות י"ח ע"א ד"ה דסתם וב"ב ל"ח ע"ב [ד"ה דסתם] וגיטין ד' ע"ב ד"ה כיון וכו' לחלק בין מחזרת אחר עדים או לא ע"ש, וה"ה הכא. ומכיון שזכינו לזה כיון דקיי"ל אשה בשעת נישואין דייקא ומינסבא ומחזרת לברר הדבר, אעפ"י דמשאל"ס כמלחמה דמיא ולא סמכינן כולי האי אחזקת דייקא ומינסבא להתיר, כמבואר ר"פ האשה שלום קט"ו ע"א דלא איפשטא איבעיא דלמא אמרי בדדמי [נ]לא דייקי כולי האי, מ"מ נהי שאין להתיר בשביל זה, מ"מ דייקא מיהת ומיקלש איסורא וחזקת

(א) אולי צ"ל: ובזמן.

(א) וכ"כ בקיצור לעיל סי' נ"ו ד"ה ועדיין.
(ב) וכ"כ לעיל סי' נ"ג ד"ה ואכתי, וש"נ.

א"א. וגדולה מזו בתוס' ב"ב ל"ב ע"א סוף ד"ה ואין וכו' וי"ל דלענין הכי דייקא ומרעא וכו' ע"ש:

ואחרי כל ההוצעות האלו נראה לי דודאי לענין ^{ההנשא} לכתחילה הוי מיעוט הנמלטים מהמים מיעוט המצוי כמ"ש תוס' ורא"ש ביבמות ל"ו ע"ב הנ"ל, ומצרפ"י לחזקת א"א ואסור מדינא, ומשום חומרת א"א הוסיפו עוד לאסור אפי' בת"ח, ומכ"ש באדם אחר אפי' אבד זכרו דה"ל מיעוט שאינו מצוי, מ"מ לא פלוג רבנן משום דאיכא עכ"פ לפעמים מיעוט המצוי במי שאינו ת"ח ועדיין לא אבד זכרו, וכל זה לענין להתייר לכתחילה, משא"כ עברה ונישאת הרי בשעת נישואין דייקא, ומדדייקא הוי זמן קצר כמו אבד זכרו בזמן רב ושוב הוי מיעוט שאינו מצוי, וכיון דדיעבד הוא אם נישאת לא תצא, והיינו דכתבו תוס' בבכורות ורא"ש בחולין פ"ק סי' ט"ז דמשו"ה אם נישאת לא תצא משום דהוי מיעוט שאינו מצוי, היינו כיון שכבר נישאת ודייקא בשעת נישואין שוב הו"ל מיעוט שאינו מצוי, וכל דברי חכמים קיימים בלי שום סתירה בעזה"י (ד):

אמנם כל זה בשהו עליו כדי יציאת הנפש בשעת הטביעה ולא יצא מהמים, ושיעור זה לא אתפרש, רק הריב"ש בסי' ש"פ כתב ע"ד אגב וז"ל אבל מי שלא עמד שלשה ימים במים אחרי מותו דהיינו משעה שלישית שטבע אפשר דלא אמרי ביה מתפח תפח ע"ש, מבואר דפשיטא ליה דשיעור יציאת הנפש הוא שלש שעות. וכתב מהר"א ששון בתשובה סס"ג א' דיצא לו כן מש"ס ב"ק נו"ן ע"א ופירש"י שם ד"ה שעה א' וכו' יע"ש, וכוונת הש"ס שם דר"ח בן דוסא ידע דכל זמן שאפשר שתחיה בטבע לא יעשה הקב"ה נס, ע"כ שעה א' וב' לא היה בטוח שכבר עלתה עד אחר שעה ג' אז היה בטוח שעלתה כבר. והנה אין לפרש תחלת שעה ג', ראשונה אמר שלום דלא שייך תחלת שעה ראשונה אלא ה"ל למימר כשנפלה אמר שלום, וגם לא שייך לומר כל שעה ראשונה אמר כל [ה]זמן שלום, דא"כ ה"ל למיכלל ולומר ב' שעות ראשונות אמר שלום, אע"כ סוף שעה ראשונה באו לפניו ואמרו לו ואמר שלום, א"כ שעה שניה נמי סוף שעה שניה והוא תחילת שעה שלישית עדיין אמר שלום, ובסוף שעה ג' אמר עלתה. באופן שאם ההכרח של הר"א ששון מהש"ס אמתי אין שיעור יציאת הנפש פחות מג'

שעות שוות שלנו ה). אך תשו' מהרי"ט ח"ב חא"ע סי' כ"ו כתב מסברא שהוא שיעור שעה מועטת, שא"א לאדם לחיות במים זמן רב, דאין שליט ברוח לכלוא הרוח, ונדחק מאוד בש"ס הנ"ל, וכן נדחק בתשו' הב"ח סי' ע"ט יע"ש. ואני אומר אם סברא מסייע להרי"ט וב"ח וגמ' מסייע להריב"ש ומהר"א ששון, נימא אנו בוודאי עפ"י טבע א"א להחיות במים כ"א שעה קלה, אך אם אירע שהעלוהו עדיין אפשר לעשות לו רפואה ותחבולות ע"י רופאים עד ג' שעות כידוע, וכן מצאתי בספר עצי ארזים סי' י"ז ס"ק קל"א שאפשר בהכי, וע"כ ר"ח ב"ד בפרק הפרה לא היה בטוח שעלתה עד סוף ג' שעות, דכיון דעד אותה שעה אפשר להשיב נפש ע"י שום תחבולה בטבע לא היה בטוח בנס:

נמצא לפ"ז לע"ד כל ששהו עליו שעה קטנה ולא ראו אותו יוצא מהמים, ועוד ב' שעות היו בסמוך כל כך שאם היה יוצא מהמים והיה צריך לתחבולות ורופאים ורפואות היה מתפרסם להם, ולא שמעו ולא נודע להם דבר, ה"ל כשהו עליו ג' שעות, ובמים שיש להם סוף אשתו מותרת, ובמים שאין להם סוף יצאנו עכ"פ מאיסור דאורייתא דרובא אינם נמלטים, רק מדרבנן סמכינן מיעוט נמלטים ע"י גלי דאשפלוהו לחזקת א"א ואסורה מדינא ככל איסורים, ואם יצורף לזה עוד שישכח זכרו זמן זמנים טובא או שיהיה זה ת"ח מפורסם אז הוי רק איסור קל מדרבנן משום חומרא דאשת איש:

והנה בנידון שלפנינו לא נזכר כלל ששהו עליו אפי' שעה מועטת, כי ריבה נוצרית רצתה משם לתוך הקהלה להביא מצילים, ומסתמא לא שהתה במקום הטביעה שהרי חשבה להצילם ע"י מסייעים ונזדרזה, א"כ י"ל בתוך זמן שרצתה לתוך העיר יצא הוא מהמים והלך לדרכו. אלא שבתחילת גב"ע נזכר שנערים נוצרים ג"כ עמדו על הכביסה, א"כ י"ל שהנערה הלכה להביא מצילים והנערים עמדו על עמדם ושהו כדי יציאת נפש, היינו עד שבאו היהודים ואז שהו שם כמה שעות כמבואר בג"ע, ואע"ג שלא נזכר זה, מ"מ סתמא כפירושו כן הוא, ואין צריך לשמוע מפי הנערים הנוצרים כך דמסתמא אלו יצא אחד מהנטבעים קלא ה"ל למילתא, וה"ל לענין זה אומדנא דמוכח טפי מנאבד זכרו, באופן דעכ"פ יצאנו מאיסור דאורייתא. ומ"מ מדמיון

(ה) עיי' לעיל סי' ס"א ד"ה והנה במתני', ובהערה שם.

(ד) ע"ע לעיל סי' ס"ה ד"ה הנה מ"ש.

וסברי התוס' והרא"ש דעל אינו מצוי בתחלה לא היו גוזרין כלל אף לחומרת א"א אבל כיון שעצם ההצלה הוא מעוט המצוי כזה שיש לגזור בשבילו אף בשאר איסורין וצריך לאסור איזה זמן עד שיתחשב אבד זכרו שיצא מכלל מעוט המצוי האריכו לגזור משום חומרא דא"א אף כשאבד זכרו כיון שעכ"פ יש קצת ספק אף שהוא מעוט שאינו מצוי שבתחלה לא היו חוששין לגזור בשביל זה אף מצד חומרא דא"א. אך אם לא היה כלל ספק לא היה שייך לאסור באבד זכרו אף שהיה נמצא שצריך ליתן זמן וגם דברים לשעורין אבל כיון שיש קצת ספק אסרו בחומר א"א שלא ליתן לשעורין. וכדמצינו כעין זה בקידושין דף י"א בתוס' תירוצ' הר' משה מנרבונא עיי"ש.

ולכן היו סבורין ר' אשי ול"ב דר' נחמן בצורבא מרבנן וחסא דהוא גברא רבא אף שודאי גם בהו היתה אסורה איזה זמן עד שאפשר להודע כדאיתא במרדכי עיי"ש מ"מ אחר שעבר זמן גדול שהיה נשמע ממנו אם היה ניצול ליכא שוב ספק כלל ואין שייך ממילא לאסור אף שהוא לשעורין. ומה שמסיק הגמ' דלא שנא הוא משום דגם בהו איכא קצת ספק כדכתבו התוס' שם דיש מעוט שאף בגברא רבא לא נשמע אלא לרוביהו ואף שנקטן הספק משאר גברי מ"מ שייך למיגזר להאריך האיסור שכבר גזרו.

והנה ודאי דוחק לפרש שר' אשי ול"ב דר"ג יפלגו ויסברו שאף מעוט שאינו מצוי ליכא בצורבא מרבנן וגברא רבא. ולכן מסתבר לפרש בטעם מחלקותם למאי דפירשתי בטעם התוס' והרא"ש שמתחלה לא היו גוזרין במעוט שאינו מצוי ורק אחרי שהוצרכו לגזור איזה זמן שהיה או מעוט המצוי האריכו האיסור גם אחר שנעשה אינו מצוי לכן סברי ר' אשי ול"ב דר"ג דשייך זה רק בסתם אדם שאף שג"כ באבד זכרו הוא מעוט שאינו מצוי מ"מ הוא רק מצד אותו הרוב עצמו שאסרו מתחלה דהא אחרים אין מרגישים בהם שישמעו שניצולו אלא מחמת דהרוב שניצולין באין לביתם ולכן כיון שמחמת זה שאינם בביתם הוצרכו לאסור איזה זמן כשעדין היה מעוט המצוי לא נתנו לשעורין מצד חומר דא"א ואסרו מחמת זה אף כשנקטן המעוט כ"ז שיש קצת ספק שהוא לרוב הפוסקים גם לעולם אף שעתה הוא אינו מצוי, אבל בצורבא מרבנן וגברא רבא שיש קלא מאחרים מחמת שמרגישים בהם בכל מקום שימצאו שעל ספק מעוט זה לא אסרו עדין ולא הוצרכו לאסור דכשיבא הזמן שכבר יש להיות

ובני הישיבות שהיו מפוזרים במקומות הרבה ברוסלאנד ובכל יוראפ ובהלאגערן ולא ראוהו בשום מקום, ויש לו קרובים גדולי תורה בפה ובא"י שידע מהם ואם היה בחיים ודאי היה כותב להם להודע מאשתו וזרעו וגם כדי שישתדלו להביאו לפה או לא"י כמו שעושין כל הנשארים בחיים שרוצים לצאת משם מצד הצרות המרובות אשר בכל העולם אם יש מקום להתירה מכבלי העיגון. ומחמת שמחייבין לשקוד לתקנת בנות ישראל עיינתי בענין החמור הזה והשי"ת יעזרנו שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה לעולם. וזה החלי בעה"י.

ביבמות דף ל"ו כתבו התוס' דמים שאין להם סוף שאסרו הוא משום דהוא מעוט המצוי וכן כתב הרא"ש שם וכן כתבו התוס' בע"ז דף מ' והוא סותר למה שכתבו התוס' והרא"ש בכורות דף כ' והרא"ש לקמן ר"פ בתרא ובחולין דף י"א דלכן לא אמרינן סמוך מעוטא לחזקה במשאל"ס דהא אם ניסת לא תצא משום דהוא מעוט שאינו מצוי דאף ר"מ לא היה חייש לזה אלא משום חומרא דא"א עיי"ש. ואם על התוס' לא קשה כ"כ דאולי הוא בעל תוס' אחר וגם הכא באמת הוא כן דביבמות הוא הר"י ובכורות הוא ר"ת אבל על הרא"ש ודאי קשה. ומה שראיתי בס' ישרש יעקב סוף יבמות שהרא"ש נמשך בכל מקום אחר דברי התוס' במקומם ודאי חס לן לומר כן על גדול הפוסקים מרן הרא"ש שלא ירגיש בסתירת דבריו בפרט שכל ספרו כתב לפסוק הלכה למעשה. וגם הא כתב הרא"ש גם בר"פ דיבמות ובחולין כתוס' בכורות אף שהתם לא הוזכר זה בתוס'. וגם דוחק גדול לפרש שיפלגו במציאות אם הוא מצוי או לא מצוי. ומה שתירץ בס' ישרש יעקב שם דחוק מאד וגם מופרך דאם משאל"ס כזה דיש לחוש ששט למרחוק או לגלים הוא מעוט המצוי ומ"מ גם בזה לא תצא יקשה לתוס' ורא"ש הא יש לסמוך מעוטא לחזקה. ולכן ברור שהתוס' ורא"ש בכורות שסברי שרק מחמת שהוא מעוט שאינו מצוי לא תצא סברי דכל משאל"ס הוא מעוט שאינו מצוי דלא כתירוצו. ומה שתירץ החת"ס בס"ה דחוק טובא ולא מסתבר כלל.

ולכן הנכון לע"ד דתרוייהו איתנהו בכל משאל"ס דעצם ההצלה הוא מעוט המצוי אבל שיהיה ניצול ומ"מ יהיה נאבד זכרו זה אינו מצוי דכל העובדות שהובאו בגמ' נמצאו תיכף, וכן משמע ברמב"ם פ"ז מנחות ה"ג דרק באבד זכרו יורדין לנחלה וא"כ צריך לומר משום שבלא אבד זכרו הוא מעוט המצוי.

מהר"ל מפראג מדין ממה נפשך, מ"מ יש לדון להקל מטעם אחר דכולי האי ל"ח לשאלה שישאל לאיש שיש לו סי' כמותו, כמ"ש בתשו' חכם צבי, ועי' תשו' מהריב"ל (ה"א סי' ח') נסתפק בסי' בגופו וסי' בכלים אי מהני, די"ל דמה דקתני במתני' אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו היינו דאו או קתני, וכתב שם דמצא דמהר"י ברונא כתב דהגאון סמך להתיר בזה, עיי"ש, ועיין פסקי מהרא"י (סי' קס"א) ונבאמת לא הכנתי דאם ב' סימנים בגופו לא מהני כדמסתפק מהריב"ל שם אח"ז, מה"ת יהא עדיף אם הב' סימנים הם אחד בגופו וא' בכליו, ואם נדחוק דלאו דוקא סי' בכליו אלא בטביעת עין בכלים או בסי' מובהק דכליו, א"כ למאי הוצרך לדון דמתני' או או קתני הא ללישנא דסי' דרבנן מיירי מתני' כפשוטו דיש סי' בגופו וכן בכלים, ולא מיירי כלל מדין שאלה, רק דסי' לא מהני, וללישנא דסי' דאורייתא דמוקמינן בכליו משום חשש שאלה הא להך לישנא מיירי מתני' דאריך וגוץ, משום הכי חיישינן לשאלה, דסי' גרוע אפילו צירוף לא הוי, אבל בסי' אמצעי בגוף וסי' מובהק בכלים או טביעת עין מזה לא מיירי מתני' כלל, וי"ל דמהני, וזהו לא נסתר מההיא דשו"ת הרא"ש הנ"ל, דהתם היה הסי' בגוף וסי' מלבוש ברגל שנמצא ואפשר דב' גופים הם, והרגל אינו שייך לגוף זה, אבל לחוש שהשאל למי שיש בו סי' כזה יש לומר דלא תיישינן].

ג יש לנן צירוף דעת הרא"ש דב' סימנים אמצעים הוי סי' מובהק, ובנ"ד המכה וכן ג' רושמים בפסת היד הוי עכ"פ ב' סי' אמצעים, ואפשר דהו"ל סי' מובהק כיון דרשמי המכה הם במקום ידוע באבר פלוני, וכדעת הט"ז בצלקת. **א"כ** בצירוף כל הצדדים ובצירוף דעת הרב האשכנזי דגם בלא ששה הוי בכלל משאל"ס דלא תצא, והוי נ"ד ממש כנידון הר"ם פאדווע, ואף לדעת הריב"ש הנ"ל דבלא ששה תצא י"ל דמ"מ הוי רק דרבנן, והיינו דיש לתלות יסוד הדין דשהה דתליא בזה, לדעת תוס' בכורות (דף כ ע"ב ד"ה חלב) דקיי"ל סמוך מיעוטא לחזקה, והא דבמשאל"ס לא תצא היינו דהוי מיעוטא דמיעוטא, א"כ י"ל דבלא ששה אף דרוב נטבעים למיתה, מ"מ הוי כמו כל מיעוטא דעלמא, ואמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, וכעין שכ' הריב"ש

להדיא [אלא דהוא כתב הטעם דהוי ב' חזקות, חזקת א"א וחזקת חי, משום הכי אף דרוב נטבעין למיתה אם נשאת תצא, אבל במשאל"ס הוי מיעוטא דמיעוטא עיי"ש, ויש לעיין בשהה ונמצא אח"כ דפלטו המים איש אחד מת בפנינו דאודא חזקת חי כיון דבין כך ובין כך מת א' ולא נשאר רק חזקת א"א יהיה הדין דנשאת לא תצא] ולדעת תוס' יבמות (דף פ"ד) דהא דמשאל"ס לא תנשא וחששו למיעוט, היינו דהוי מיעוטא דשכיח, הרי אף במיעוט דשכיח אם נשאת לא תצא, א"כ י"ל דגם בלא ששה אם נישאת לא תצא.

באופן די"ל דלא פליגי הפוסקים במציאות אם רוב נטבעים למיתה, אלא דפלוגתייהו אם אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, אם כן ממילא כיון דמדין סמוך מיעוטא לחזקה אתינן עלה הוי רק דרבנן.

אולם מ"מ"ש הריב"ש (סי' שע"ז), וז"ל, ואף על פי דיש לחלק ולומר שלא נאמר זה אלא במי ששהה בתוך המים אחר מותו יותר מג' ימים וכו' אבל מי שלא עמד במים ג' ימים אחר מותו, דהיינו משעה ג' שנטבע, עכ"ל, והיינו ע"כ להמקילין בס' ג' ימים משום הכי חשבינן הג' ימים משעה ג' שטבע, דאז ודאי מת, ואם דרוב נטבעים למיתה בזמן מועט, א"כ הוי כודאי מת, ואיך אפשר להקל לחשוב משעה ג', אע"כ דס"ל דלא מקרי רוב, גם מלשון הריב"ש (סי' שע"ט) ואם היה כאן מי שמעיד בטביעה במשאל"ס כראוי אז לא היתה אסורה אלא מדרבנן וכו' אבל בכאן ושהוא ראה בטביעתו, ושהה שיעור שת"נ, משמע להדיא כל זמן דלא ששה לא יצאה מידי איסור דאורייתא.

ובפרט בנ"ד דהיה הקרח הנורא ע"פ המים רק שהיה באיזה מקומות חפירות שעשו בני כפרים, וכפי ששמעתי רחוק מאוד שאפשרי להנצל להנטבע לצאת דרך החפירה, דשטף מים רבים לא יניחוהו לעלות במקום צר ההוא, והוי גם כן מיעוטא דמיעוטא, וככל מים שאין להם סוף דלא תצא, לזה אם יסכימו לזה עוד שני רבנים מומחים שיהיה ההיתר יוצא מבית דין ג', נראה לעניית דעתי להקל.

ידידו

עקיבא

סימן קמ

לידידי חביבי כבוד הגאון רבי יעקב נ"י אב"ד דק"ק ליסא

זהו ודאי אמת וברור, וכמ"ש מעכ"ת נ"י להוכיח במישור, דאל"כ א"א לאשכוחי במשאל"ס ששה כדי שתצא נפשו, וכבר עמד בזה בס' אלי' רבה (סי' י"ב), ובזה נדחה מ"ש בשו"ת שטה מקובצת (סי' כה) להוכיח מדברי הרמב"ם

מה שכתב כבודו הרמה דמה דבעינן ששה כדי שת"נ, דסגי בשוהה ורואה מד' רוחות שלא עלה ליבשה תוך זמן ההוא, ולא בעי שיראה שהמים כיסו אותו כל זמן ההוא.

סימן עט

תשובת הרב הגאון הגדול האבדק"ק קינצק במדינת פולין וז"ל במכתבו אליו:

ב"ה מוצש"ק וילך תרפ"א פה קינצק.

ד' יגמור החתימה לשוב בעד כבוד הרב הגאון חריף ובקי בחדרי תורה יר"א כש"ת מהור"ר שמר"י מנשה הכהן אדלר ג"י בלונדון.

ספרו הנכבד דמר קבלתי לנכון ובראשית השקפה ראיתי כי לתכלית יחקר, והנה אין צמחי כעת לבא בארוכה בדברי פלפול כיאות לאשר אני בעל יסורים גדול ליע. ואולם להלכה לדעתי אפילו בדבר שהוא מלד הרחקה דין יבמה כדן אשת איש והוא ש"ס ערוך בנימין דף ע"ה ע"כ והא לא תעביד עובדא עד דמטי גיטא לידה דהוא מטעם שמה יבואו לומר על שאינו קרוב לה שהוא קרוב כדפירש"י ז"ל ואפ"ה מסיים הש"ס הוה עובדא ולארכוה תלינה הרי דדין יבמה כדן אשת איש והיינו מטעם דאיסור יבמה לשוק נלמח מאיסור אשת איש שנשאר בה אישות של בעלה המת ועל מדוכה זו כבר ישב המהרי"ט בשניות חרע"ז סימן י"ח וכ"ה בהגהות הב"ח בב"ב קל"ה שמפרש לדברי הרשב"ם שם נקיל בא"ח שהוא איסור חנק שיונחו שנשאר בה האיסור לאו מאיסור חנק הקדום וע"כ החמירו בה כמו באשת איש ובסוכה ט"ז ס"ל לר"י דהחמירו בערובי חלות דרבנן יותר מאיסור עשה של תורה ומה"ט לא אכלו ביוהכ"פ במקדש כוית מלח"פ דנימא עשה דוחה ל"ת דכח"ש ליכא כרת אבל הטעם משום שנובע מאיסור כרת ומה"ט אסרו ביבמה שנשאת בטעות דתלא מזה ומזה והולד ממזר משניהם משום דמיחלף באשת איש ואף אם נאמר דאיסור יבמה לשוק לא נשאר מבעלה המת ודלא כהב"ח רק כמסקנת המהרי"ט הג"ל ואין לי פנאי להאריך בזה אבל עכ"פ זה לכ"ע איסור יבמה הוא מטעם אישות כדחזיק כמה תנאי דסברי דמשקין אותה ועדיפא מארוסה והיבס חוזר מעורכי קמלחמה יע"י סוטה מ"ג ולכמה תנאי היבס מיפר נדריה ולענין אבילות דמתאכלין זה על זה וכיון דיש בה איסור אישות ע"כ הוא איסור חד עם איסור אשת איש ואסרו מה שנאשת איש גם ביבמה וכעין שכתבו החוס' בב"מ דף ז' דאסרו אמירה לעכו"ם גם ביו"ט וחוש"מ אפילו אם נאמר דלא אסרו אמירה לגוי באיסור לאו מטעם דיו"ט ושבת חדא מילתא, וראיה הג"ל מש"ס גיטין הוא ראיה אלימחא:

ומה שדחה כ"ת הראיה שהביא הרה"ג רח"י קוק כ"י מהחוס' יומא מכח דהיבס בפנינו אבל אין זה דימוי דהרי נאסר בקרובותיה והוא בקרוביו ומה"ט כתב הר"ן דאין כופין באומרת קדשתי מחמת מדה סדום יטן דאין ראונו לאסור בקרובותיה וגם כמה פעמים אין היבס רולה לחלוץ ותשאר ענוה, לזאת דעתי נוטה דיש איסור מים שאל"ם ביבמה לשוק וגם במרדכי יבמות פ' מלות תלינה דיבמה הוי ערוה ואמרינן בה אין דבר שבערוה והובא בב"י אהע"ז רס"י קס"ט וגם חוץ מזה לפתש"כ החוס' ביבמות ל"ו דמים שאל"ם הוי מיעוט המלוו ודבריהם לכאורה אינם מובנים דהרי רואין בחוש שאינו מזוי שינלל במשאל"ם וגם נפיל הוא מיעוט דלא שכיח דאחד מאלף שלא יהיה בן ט"י אך כוונתם מפורש בחוס' נדה מ"ד ע"ב שכתבו ח"ל וז"ל דנפלים הוי מיעוט דשכיח ודבר "הסוה" הוא ולכך החמירו חכמים והיינו דודאי

אחד מאלף יש שינלל וכן אחד מאלף שיוולד ולא כלו לו חדשיו אבל הדבר מזוי והוה דהרבה נטבעים יש בעולם ובין כולם נודע לנו שימלא אחד שינלל וכן בכל הוולדות הנולדים בכל יום ידעין דמיעוטא דמיעוטא נמלא ביניהם שלא כלו להם חדשיהם וגם אותם הוולדות יהיו גאכלין באם לא נגזור עליהן נמלא דנטעה איסור ורוב ל"ש רק כשדנין על דבר הבא במקרה ואזי אמרינן על המקרה דבדאי הוא מן הרוב אבל כשדנין על כולן הרי ידעין שנמלא ביניהם גם הלא שכיח ולפי"ז שפיר אסור במשאל"ם אף ביבמה כיון דהרבה נטבעים יש וביניהם גם הלא שכיח שינולין וא"כ אף אם יבמה לשוק יהיה נדון כשאר איסורין ג"כ אסור במשאל"ם לשיטתם כמו דאסרו בנפלים אף ח"ל לכל זה והעיקר כמו שכתבתי למעלה דיבמה הוי ערוה וגזרו בה כמו באשת איש כמו דהולד ממזר נשאת בטעות משום דמיחלף באשת איש כן נלע"ד:

והנני ידידו דוש"ת ומברכו בגח"ט יואב יהושע חופ"ק קינצק.

סימן פ

תשובה להרה"ג הג"ל.

שי"ת א' ערב טובות התרפ"ב לונדון יע"א.

יהא שלמא רבא ושבא רבא לגברא רבא ה"ה כבוד מצלת הרב הגאון הגדול המפורסם בחריפותו ובקיאותו הישיש רבי יואב יהושע ושל"ט"א זצ"ל וויינגארטען רב ואבדק"ק קינצק מדינת פולין יצ"ו.

אחדשית יק"מ קבלתי ואני מלמטר מאוד על מרחמו דמעכ"ת לפי שהוא בעל יסורים גדול כפי מכתבו השי"ת ירפאהו ויתלימהו בזכות סוה"ק שעמל ויגע בה להגדיל תורה ולהאדירה ובאמת דעתי היה שלא להעריחו עוד בענין זה אמנם יטן כי ראיתי כי הרבה להשיב חני השגותיו על מה שכתבתי בספרי ולע"ד כולו מקשה אמרתי לבא עוד הפעם במכתבי ולגול מעלי חני השגותיו ואין כוונתי סועלתי להעמיד דברי כ"א צירור הענין בעלם לאמיחה של תורה וזה המלי בעוה"מ:

(א) **מ"ש** כ"ת ח"ל ואולם להלכה לדעתי אפילו בדבר שהוא מלד הרחקה דין יבמה כדן אשת איש עכ"ל ותמיהני דחילוק זה בין לאו לכרת במידי דהרחקה חידושו דרש"י ז"ל ביבמות קי"ט ד"ה מ"ל איסור לאו כו' והס' ביבמה איירי הרי דאפילו ביבמה מחלק רש"י ז"ל במידי דהרחקה ובאמת דעת כו"כ גדולי הפוסקים דאפילו בחששא מחלקין בין לאו לכרת. ובספר כפות תמרים בחוספת יוהכ"פ בסוגיא דמי שחזו בולמוס תמה על הראנ"ח דחייש לקדושי קטן בחייו משום דהוא איסור כרת ולאחר מיתת הקטן מיקל משום דאינו כ"א לאו והביא בשם תה"ד שחמה על זיקת יבם משומד יעו"ש ובשם המהרי"ק ז"ל כתב דתמה דבשבויה הקילו משום לאו דזונה וביבמות אמרו מ"ל חומרא זוטא מ"ל חומרא רבא ומחלק בין חששא להרחקה ובשבויה מותרת מה"ד כ"א מהרחקה והלכך לא גזרו בה יעו"ש ותמוה דבשבויה ג"כ איכא חששא דלמא נבעלה ופגע באיסורא דזונה ואין זה בסוג הרחקה ובאמת א"ש וכמ"ש בספרי להרה"ג רח"י קוק שליט"א בסיומן י"ב בד"ה והנה והובא לעיל בסיומן ע"א

בענין היתר 'תרי רובי' בעגונות

תנו רבנן נפל למים בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף אשתו אסורה דברי רבי מאיר, וחכ"א מים שיש להם סוף אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה, היכי דמי מים שיש להם סוף אמר אביי כל שעומד ורואה מארבע רוחותיו [דף קכא].

נתבאר דאע"ג דמי שטבע במים שאין להם סוף עפ"י רוב מת, מ"מ חששו חז"ל למיעוט הנמלטים ולכתחילה לא תנשא. אולם יש כמה פוסקים שכתבו דכשנתוסף עוד רוב שעפ"י אותו רוב ג"כ הוא מת ורק מיעוט אינן מתים אז יש בזה קולא ד'תרי רובי' דיש להתיר.

וכן הביא בפתחי תשובה מהגר"ח מוולאזין, ורק הקשה שם מתוס' כאן שכתבו דאע"ג דיש בצורבא מרבנן רוב להתירה כיון דלא נשמע הקול ממנו מ"מ לא התירו חז"ל, וחזינן דאע"ג דיש רוב נטבעין למיתה וגם רוב צורבא מרבנן היו שומעין ממנו אחר הרבה זמן ואעפ"כ אוסרין, וקשה על המתירין משום תרי רובי.

ר' יצחק אלחנן כתב ליישב דרק כשהרוב השני בא לאחר זמן יש להחמיר, דאז כשנטבע במים שאין להם סוף היה אסור דעדיין ליכא רוב השני, ומאחר דכבר נאסר אז אין מתירין כשנולד רוב השני, אבל כששני הרובי באו בבת אחת שפיר יש להתיר [והוסיף להתיר גם כשנודע מהתרי רובי בב"א אפילו אם נעשו בזה אחר זה].

אולם בעיקר דבריהם של הפוסקים להתיר בתרי רובי יל"ע מהכ"ת היתר זה, ומאחר שאסרו חז"ל ברוב אחד מהכ"ת להתיר כשיש שנים או שלש או ארבע מה לי חד רוב או מאה רוב הא בעגונות לא רצו חכמים לסמוך על רוב, ובהרוב צבי הובא כמה אופנים בביאור דהך מילתא דיותר יש להתיר כשיש תרי רובי ממה כשיש רוב אחד.

ויש לציין דכמה וכמה עובדות דעגונות הותרו עפ"י היתירא דתרי רובא, והובא להלן מקצת התשובות והעובדות.

תשובות עגונה Stories Discussed in the Following

Story 1) A husband fell in the sea and huge beams banged into him.

Story 2) A husband fell off a bridge onto ice on the river, then he fell into the river and drowned.

Story 3) A husband was on a boat that went up in flames, and shortly afterwards the boat, along with all passengers, sank.

Story 4) Holocaust עגונות - 1. was seen in Auschwitz in the gas chambers. 2. Was seen sent to the left 3. Was just seen in the ghetto/concentration camps, and was never heard from since.

[Story 5) Was seen in the Twin Towers on 9/11: See short מקומות מראה]

א. משכנות יעקב בקה"י סי' ט', הובא בפתחי תשובה ס"ק קל"ג בשם הגר"ח מוולאזין.

דן במי שנפל למים וקורות גדולים שבתוך הנהר הכו אותו מכת מות, ואח"כ נטבע במים שאין להם סוף, האם יש להתיר אשתו.

והשיב להתיר דכעין זה נשאל מרבו הגר"ח מוולאזין באחד שנפל מן הגשר להמים והיה שם קרח על פני המים, ותחילה נפל על הקרח ואח"כ נפל בתוך המים לתהום [דהיה איזה מקום פתוח מהקרח], ונשאל אי יש מקום להתיר אשתו.

והשיב הגר"ח להתיר משום 'תרי רובי', רוב למיתה מעצם הנפילה על הקרח, ונפילה למים שאין להם סוף דרובם מתים, ונמצא דיש כאן ב' רובי ומעולם לא גזרו חז"ל בכה"ג, והביא דהסכים להיתירו כל חכמי ווילנא, ושכך נהגו כמה מורי הוראה.

ב. פתחי תשובה שם.

הקשה מסוגיין דבצורבא מרבנן ע"י דליכא קול יש רוב שמת וכתבו התוס' דמ"מ לא התירו, והרי רוב של מים שאין להם סוף ורוב דצורבא מרבנן, לא מהני תרי רובי.

ג. שו"ת עין יצחק אה"ע ח"ב סי' כ"ב, ועוד מקומות.

ר' יצחק אלחנן היה ידוע שסמך על הך קולא דתרי רובי כמה פעמים, וכתב דאינו סתירה לתוס', דמצינו לגבי ספק ספיקא דהיכי דהוי ספק אחד בגופו ואחד בתערובת, אמרינן דבתחילה הספק אחד נאסר, ושוב אין להתירו ע"י עוד ספק דכבר נאסר מצד ספק הראשון, וכן בצירור דתוס' תחילה היה רק רוב אחד דנטבע במים שאין להם סוף דאשתו אסורה, ואחר כמה חדשים דלא נשמע ממנו אז נתוסף עוד רוב, אבל א"א

להתיר על ידו כיון דנאסר כשהיה רק רוב אחד, אבל כשבאו התרי רובי בב"א דיש ב' סיבות שימות אז יש להתיר [וכן כשנדע התרי רובי בב"א].

ותשובתו קאי על עובדא מאמריקא דספינה בים נפל בה דליקה גדולה ובזמן מועט אחר זה נטבע הספינה ושהו העדים כשיעור שתצא נפשם ולא ניצל אף אחד מהם, והעידו שהיה קשה להנצל מהדליקה, מהו דין נשותיהם, והשיב דיש תרי רובי, א' דרובם נשרפו, ורק צריכין לחוש למיעוט הנמטלים שנפלו להים, ב' הרי רוב טובעים במים שאל"ס.

ד. חזון איש אה"ע סי' ל"א סק"ז.

הביא קולא דתרי רובי, ותי' קושית הפת"ת מתוס' בטוב טעם דיש לחלק דרך בדאיכא תרי רובא למיתה מתירין, אבל בצירור של תוס' יש חד רוב למיתה וחד רוב מעיד על המיתה. אולם כתב דאין לנו לחדש במה שלא נזכר בגמ' ואין חילוק בין חד רובא לתרי רובא.

ה. שו"ת הר צבי אה"ע סי' ס"ד.

כתב לגבי השואה דיש כמה דרגות, דאם ראו שהכניסו אותו לתה הגזים אז פשיטא דאשתו מותרת דהוי כנפל לכבשן האש. ואם ראו ששלחו לצד שמאל, ג"כ פשיטא להתיר דהוי כדנו למיתה וכו'.

אולם גם אלו שהעידו שהיו שם באושוויץ או בהגיטו יש להתיר מדינא דתרי רובי, דהא רוב הנכנסים לאושוויץ או להגיטו וכו' מתים ורק מיעוטא נמלטים, והרי יש עוד רוב דאילו היה קיים היה מודיע לביתו וכמש"כ החת"ס (אה"ע סי' מ"ח) וא"כ בצירוף התרי רובי יש להתיר כמש"כ הפוסקים, [עיי' להלן מתוספת ביאור של ר' יוסף כהן שנתבאר כך דעתו].

ליתר עיון - מהכ"ת להתיר תרי רובי יותר מחד רובא

[ב] יש שפ"י עפ"י הריב"ש דהטעם דמחמירין שלא לילך בתר רוב, הוא משום דיש ב' חזקות א' חזקת אשת איש, ב' וחזקת חי, לכן לא מצי רוב אחד לנגדם, אבל כשיש שני רובי שפיר בכוחם לנגד ב' החזקות.

[ג] עוד פ"י דהוי כעין ספק ספיקא דאפילו נחוש להמיעוט הרי יש עוד רוב המתיר, ואפשר חז"ל לא החמירו כשיש ס"ס. ע"ש עוד כמה דברים נפלאים מר' יוסף כהן.

ו. שו"ת הר צבי אה"ע סי' ס"ד, תוספת ביאור מהג"ר יוסף כהן אות ז'.

האריך לבאר מהו באמת טעם ההיתר דתרי רובי, הא מאחר דהחמירו חז"ל שלא לסמוך על הרוב בהיתר עגונות מאי אולמיה שני רובי יותר מרוב אחד. ותירץ בכמה אופנים: א] יש שפירשו דע"י תרי רובי נעשה כימיעוטא דמיעוטא דמצינו דקיל דגם ר"מ דחייש למיעוטא הרי למיעוטא דמיעוטא אינו חושש.

ממקום אחר ואם נפל למים "מכונסים כגון בור או מערה שעומד ורואה כל סביביו ושהה כדי שתצא נפשו

טורי זהב

נחלת צבי

אחד פתוח כמו שרגילים אנו לעשות כדי להשקות את הבהמות, ונפל שם תוך אותו המקום ונטבע, והיו המים שאין להם סוף, והתירו הרבנים את

ע"י. ואם נפל למים כו'. דמיס דיש להס סוף הוא:

אשתו, ואחד מהם היה הרב *מהרש"א. וראיתי תשובה שחיבר הוא ז"ל על זה, והביא ראייה מלשון רש"י פרק בתרא דיבמות דף קכ"א [ע"א] אנגא דסומקא, פירוש שאין שם מים חיים ועומד במקומו, כמים שיש להם סוף דמי, שאינו יכול לשוט על פניהם למרחוק, הלכך אם איתא דסליק הוי קחזי ליה. ובוזה נמי אינו יכול לשוט למרחוק תחת הגלידה. וע"ז האריך מו"ח ולהיה. [ועיין בשו"ת בב"ח סי' קצ"ד] *ג"ל שמכאן ראייה ברורה לשאלה בח"מ ביהודי פנחס מאורלא שהביא לעיל [סקנ"ה] שלא רצה להתיר בלא ראייה ברורה, ומכאן ראייה ברורה להתיר, כי חד דינא הוא. ג"ל. משה מקרעמניץ:

בב"ח מורה ששאל הלי בעל הירוש' הלכה

באר הגולה

מ. כרבי יוסי זמזנה וכתמיס צרייתא טס.

פתחי תשובה

באר היטב

ושתיה, הדבר קרוב לנמנע שיחיה, ואפי"ה אשתו אסורה, וכן מי שהשליכוהו לים והשליכו אחריו מצודה והעלו ממנו אבר שניכר שהוא ממנו ואפשר שינטל מן החי ויחיה, אין מעידין עליו כו', וכל הנך דמייתי התם יותר קרוב שימות מנידון דידן דאפשר [ד]מחמת הנפילה במים נתעורר הטבע ופסק החולי כו', ע"ש: קלג. ממקום אחר. עיין באר היטב [ס"ק] בשם ט"ו, מעשה היה באחד שהלך על פני המים על הגלידה כו'. דבר זה מבואר באריכות בתשובת הב"ח סי' ע"ט, והמתירים

סעיף ל"ב ק. אחר. כמז ט"ו [סקמ"ה], מעשה היה נחמד שהלך על פני המים על הגלידה, והיה שם מקום אחד פתוח, ונפל שם לאותו מקום שהיה פתוח ונטבע, והמים היו שאין להם סוף, והתירו חכמי הדור את אשתו, ועממס היה, כיון דהמים היו נקשרים דינו כמים שיש להם סוף. נקשר בשלשלות של כחול צמון הספינה, וה"ס מי שאינו רגילי קשורות כלום הספינה, ונטענה הספינה, יש להקל. צימין זכא סימן כ"ו [וכ"ס] [וכ"ז], מהר"ם אלשקאר סי' [ק"ז] [ק"יד], ה"ר"ס מערלני ח"א סי' קפ"ט, וכה"ג דף ל' ע"א [הגה"ט אות שצ"ט]:

הם המהרש"א והב"ח בהסכמת שאר גדולי הדור ההוא [ועיין בשו"ת] ועיין בשו"ת פני יהושע [ח"א אהע"ז סי' ז']. ועיין בתשובת נוב"י תניינא [אהע"ז סי' ג"ח שפקפ על היתר זה, דאכתי איכא חשש מחילה של דגים [יבמות קכ"א ע"א], ע"ש. ועיין בתשובת מנחת עני סי' ס"ו [אות ג'] בשם הגאון מלוטשיץ שכתב לתרץ, דבנפל לקרח כמו דלא חיישינן שיצא לחוץ ע"י שבא לשפת המים משום דגם שם נקשרו המים, כמו כן לא חיישינן למחילה של דגים דבשפת המים, דמסתמא גם לפני הפתח של המחילה נקשר ואי אפשר שיבוא לתוך המחילה, ע"ש עוד. ומה שכתב הבאה"ט, נקשר בשלשלאות כו' וה"ה מי שהיו רגליו קשורות כו'. דברי הר"ם טראני אלו הובאו בקונטרס עגונות סי' רכ"ה. ועיין בתשובת א"י פנים מאירות ח"א סי' מ"ח, באשה אחת שבעלה ירד לטבול בנהר וייסל ולא עלה, והעידו עליו שאחר שנפל לעומק המים בא אח"כ למעלה והתחיל לנחור בגרונו שקורין גארגלען, ולא היה יכול לדבר מכה המים שבאו לגרונו כו'. וכתב שם להתיר האשה, ע"פ המבואר בתוס' יבמות ק"כ ע"ב בד"ה למימרא, דגוסס שהוא מגיד מעידין עליו [ד]כיון שהוא גוסס בידי אדם לא חיי, וא"כ גם בנידון דידן שנכנסו המים לתוך גרונו הוי כמו גוסס ע"י אדם, ועדיפא מיניה, דהתם אינו מתרבה המכה יותר ממה שנעשה בו, אבל הכא שהמים שופכים לתוך גרונו בכל פעם יותר, בודאי לא חיי, ואין לחוש אלא שמא נודמנה לו מחילה של דגים, בזה אמרינן מחילה של דגים לא שכיח ברגע זה. ועוד יש לצדד לפי עדות עד אחד שאח"כ רץ על חוף הנהר סמוך לגדותיו ולא ראה אותו, ואם הלך מהלך רב כשיעור שאי אפשר לחיות, א"כ אין חשש שמא יצא ממקום אחר, דהא ידוע דאי אפשר לשוט כ"כ מהר כמו אדם הרץ ברגליו סמוך לנהר, א"כ הוי כמו מים שיש להם סוף כו', והאריך בזה, ובסוף התשובה כתב ששמע שהתירו חכמי הדור לאשה הנ"ל מעבורת על פני הנהר, ולא נשמרו מהחבל המתוח על פני הנהר ונהפכה הספינה, ואחוז עצמן בהחבל עד שיבואו הגמים שעל החוף להצילם, ובתוך כך נחלש אחד עד שלא היה בכוחו לאחוז בהחבל, והמים היו שוטפים על פניו בהיותו פניו נגד זרם המים, ולא יכול לכלוא רוחו בקרבו עד שפתח פיו והתחילו המים לבא בגרונו והתחיל לבעבע בגרונו תוך המים הנקרא גארגלען, אח"כ [נחלש] [נחלש] מהחבל ונפל לעומק ושוב לא ראוהו, ויבקשוהו ולא נמצא, והאשה עגונה זה כמה. והאריך בזה, והזכיר דברי הפנים מאירות הנ"ל שהעלה להתיר בכה"ג ממש ע"פ המבואר בתוס' יבמות ק"כ ע"ב כו'. והוא ז"ל כתב דיש לפקפק עליו, דגוף סברת התוס' דע"י אדם לא חי אינו מוכרח כ"כ, ומכ"ש לדמות נידון דידן לגוסס בידי אדם, אך כבר הורה זקן הרב בעל פנים מאירות וכתב שהסכימו חכמי הדור והתירו האשה. והביא עוד דהרב השואל כתב בזה טעם להקל משום תרי רוכי דרבנן, היינו דמים שאין להם סוף הוא דרבנן, וגם גוסס אף דמיעוטן חיינן הוא דרבנן. והוא ז"ל האריך בזה ועשה סמוכות לסברא זו מדברי רש"י ז"ל במשנה [יבמות ק"כ ע"א] אע"פ שראוהו מגיד וצלוה והחיה אוכלת בו, כתב רש"י [י"ה או צלוה] [ד]ואו או צלוה, ראוהו מגיד או צלוה או חיה כו'. ועוד כתב איזה סמוכין לזה, ומסיק, ולפ"ז גם בנידון דידן יש מקום לצרף הני ריעותות בהדדי, שמתחילה נתיגע כ"כ שלא היה בו כח לעמוד בחבל וניתקו ידיו, וכ"ש שלא היה בכחו לשוט בתגבורת המים ולעלות אל היבשה, וגם ריעותא ששטפו המים לתוך פיו והתחיל לבעבע בגרונו תוך המים שהתחיל להחנק, עם ריעותא דמים שאין להם סוף דבל"ה הוא דרבנן ואם נישאת לא תצא, ולפי המבואר בגביית עדות שהו עליו כדי שתצא נפשו כו', ובצירוף כל הני סברות שכתבנו, ובפרט שכבר הורו להקל בכיוצא בזה בעל פנים מאירות ובעל תשובת בית יעקב וחכמי הדור שבודרם ועשו מעשה להתיר, הנני מסכים ג"כ להתיר באופן מוגדלו המורים, עכ"ד. [ועיין בתשובת מנחת עני סי' נ"א וס"ו וס"ז שאלה כוז ממש, ואפשר היא השאלה בעצמה, ונחלק בענין זה הגאון מלוטשיץ עם הרב המחבר, זה אוסר וזה מתיר, ע"ש]. וע"ש עוד שכתב וז"ל, גם זכורני כי בימי חרפי עת היותי בית כבוד מו"ר הגאון מהר"ח ז"ל מוולאזין, נשאלה שאלה כעין זו, באחד שנפל מהגשר שהיה גבוה הרבה מהקרח, ונפל מהגשר על הקרח ומהקרח לתוך המים ונאבד ולא נמצא, וצידד להתיר מטעם תרי רוכי, היינו דנפילה [גבוה] [מגובה] ב' קומות רובן למיתה מהך דבית הסקילה כו' [סנהדרין מ"ה ע"א], ומדין טריפות הנפולה שהוא הלכה למשה מסיני [תולין מ"ג ע"א], ובהדי ריעותא דמים שאין להם סוף. והאריך בזה בתשובה, וכדומה שהותרה האשה אז בהסכמת כל חכמי וילנא. וידעתי כי ימצא בזה צדדים להחמיר מאיזה תשובות האחרונים, אך אין לחוש כ"כ במים שאין להם סוף דרבנן ויש לסמוך על המקילין במקום עיגון, עכ"ל. וקצת חידוש בעיני שלא הזכיר דברי התוס' ביבמות קכ"א ע"א כד"ה ולא היא, דמבואר שם דאפילו בתרי רוכי לא תנשא לתחילה ע"ש, מיהו אפשר לחלק וצ"ע. והנה זה איזה שנים אירע מעשה באחד שמו פב"פ נפל בנהר סמוך לגשר, ושם היו קורות [טאווארנע קלעצער] עצורים ותכופים זו לזו משפתו אל שפתו מחמת הטאמאואנע באורך משך פרסה ששם נופל הנהר אל נהר הגדול נימן, ורצה זה להציל את עצמו ויחזיק בכל כחו בקורה אחת מהקורות הנעצרים, ובתוך כך באו קורות מלמעלה ממורד האינסופוט והכהו קורה אחת בלבו ונדרחף ונפל במים תחת הקורות הנעצרים, והעומדים עליו חיפשו אחריו ערך ג' שעות ולא מצאוהו, וזה נודע לנו מפי שני גוים מסיחים לפי תומם, ושוב עבר כמו ג' שנים שלא נמצא ולא נשמע ממנו וזכרו. ושמעתי שהותרה אשת הנטבע הנ"ל ע"פ רבנים גדולים חכמי עמלן יצ"ו [ר' יצחק אלהן ספקטור בפחות באר יצחק אהע"ז סי' י"ח], ותורף טעמם היה משום דמבואר בי"ד סימן נ"ח טעיף ב' דאם נפל אבן או דבר קשה על גופו דינו כנפולה ואפילו בפחות מ"י, והכל לפי כובד האבן אם יש בה כדי להמית וכמ"ש הש"ך שם [סק"ב], והעיקר כהמנחת יעקב [בכללי ספק ספקא סקמ"ה] דנפולה היא טריפה ודאית, ודעת התוס' בב"ק דף נ"א ע"א ד"ה נעבין ובכמה דוכתי דטריפת אדם ובהמה שוין דאינו חי י"ב חודש, דלא כר"ת [עיין בפר"ח יו"ד סימן ל"א סק"ז], ואף לר"ת, י"ל דמודה בטריפות דריסוק אברים כיון דהוא חמור דאינו יכול לחיות מעת לעת, וכ"ש הוא מן טריפות דמן הארכובה ולמעלה כו'. ומעתה בנידון דידן שהקורה הכהו נגד לבו בכח, בודאי דנעשה טריפה, וכיון

ראש פינה - עקבי הבית

ממקום אחר ומשם יא' רחוק מכאן, דאפילו היו נחמט פתוחים אין לחוש שיהא, עיין צוה צאורך צ"ח סי' ע"ט:

גליון מהרש"א

המים דינו כגוסס, וחיליה דדייה, דזממתינן גיטין כ"ס [ע"א] המניא וכו' והניחו זקן או חולה, משמע זקן דינו כחולה, וזממין שם ד"ה והניחו [מתח] למרוץ שני דמט"ה מיישין [ב"ח] פרק המפקיד ל"ט [ע"ב] דילנא שכינא סמא, משום דממנת [לע"ז] שניה מיישין עפי למיתה. א"כ ה"ה חולי ועבר המים [ואינו יודע הא גוס שם מיישין רק, ומנא ליה עוד דהוי רוב כמו בגוסס]. וכמז עוד דלאס ראו שנטבע גוסס א"ל לטעם דהוי מ"ש המוס' יבמות [ק"ט] [מ"ז] וד"ה מיישין [דגוסס צ"ל א"ל מ' ועל כרחק טעמם משום דעוסף לע"ה ה"ה בגוסס ע"י לע"ה המים, דכל שאינו גוסס צדי שמים הוי כולא, לא כרוז:

מהך דיבמות (דף ק"כ ע"ב) דמקשה הש"ס ומי מצי מוקמת כרשב"א והא קתני סיפא מן הארכובה ולמעלה תנשא כו', דמוכח מזה דחשש מגוייד הוא מה"ת, דאי נימא דהוי חשש מדרבנן א"כ במגוייד שנפל למשאל"ס לא מחמרינן אף מדרבנן משום דתרי חומרי לא מחמרינן ע"ש. ולפ"ז נדחה הוכחתי הנ"ל. ועדיין י"ל דתרי רובי אף דלא נולדו בב"א ג"כ מהני. ולדברי התרומת הדשן דכתב לחלק דלכן החמירו גם בצורבא מרבנן במשאל"ס דמשום שלא לחלק בגזירת חז"ל אתו עלה וכמש"כ לעיל. והנה סברת הריב"ש דלא מחמרינן תרי חומרי מדרבנן שייך גם בנ"ד במשאל"ס דאינו אלא מדרבנן דהיכא דיש עוד רוב שני דלא מחמרינן תרי חומרי מדרבנן^י.

סיומא דפסקא כי דעתי מסכמת להיתירא וכמש"כ כת"ר ויושיב ב"ד של שלשה ויתירוה.

סימן כב

נשאלתי מכמה רבנים, ע"ד ספינה אחת על הים באמעריקא שהיו בה כמה אנשים ונפל בה דליקה גדולה, ובזמן מועט אחר זה נטבעה הספינה ושהו עליהם שיעור שתצא נפשם ולא ניצול אף אחד מהם הכל כמבואר בהגב"ע כד"ת. ולפי הגדת היודעים והמומחים היה קשה להנצל מן השריפה רק ע"י מציאות רחוקה לצאת מן הספינה לתוך הים. ועל הספינה היו שם כמה יהודים ויש להם נשים. ונשאלתי אם יש מקום להתירן מכבלי העיגון. והנה בהשאלה היה כתוב הכל בארוכה באר היטב בהגב"ע, אך שנאבד ממני הגב"ע וע"כ כתבתי זה בקצרה.

תשובה בעז"ה. הנה כת"ר כתבו דיש מקום להקל בזה עפ"י מה ששמעו בשמי אשר יש מקום להתיר ולסמוך על תרי רובא אף בחשש איסור אשת איש, ואף דהחמירו במים שאין להם סוף מ"מ היכא דיש עוד רובא להיתירא בזה לא החמירו חז"ל, וביקשו ממני לבאר זה בארוכה.

רובא אף דנולדו שלא בב"א ג"כ מהני. אך מדברי התוס' ביבמות (דף קכ"א ע"א) בד"ה ולא היא כו', משמע דלא כהתה"ד בזה. ובכוונת התוס' הנ"ל כתבתי מזה בספרי באר יצחק אה"ע (סי' י"ח [ענף י]).

ובעיקר הך מילתא בתרי רובי היכא דלא נולדו בב"א, יש להביא ראיה לזה דלא מהני מהא דיבמות (דף ק"כ ע"ב) דמקשה הגמ' ומי מצית לאוקמי כרשב"א דאמר על המגוייד דאין מעדיין מפני שיכול לכוות ולחיות והא קתני סיפא כו' מן הארכובה ולמעלה תנשא ומשני שאני מיא דמרוז מכה. ולכאורה קשה דהא מצי הש"ס לומר דהא דס"ל לרשב"א דאין מעדיין על המגוייד מפני שיכול לחיות, היינו דס"ל לרשב"א דאף דאיכא רובא דאינן חיים רק כיון דאיכא מיעוטא שיכול לכוות ולחיות דחשו חז"ל למיעוטא משום חומר ערוה. וע"כ התם בנטבע בים ואמרו חכמים דמן הארכובה ולמעלה תנשא משום דהיו שם תרי רובא, היינו רוב א' דרוב הנטבעים אינן ניצולים ומיירי דשהו שם עד שתצא נפשו כמבואר שם במתניתין במעשה בסומא כו' ושהו כדי שתצא נפשו כו'. וכש"כ להסוברים בכל משאל"ס דאף דלא שהו עד שתצא נפשו ג"כ איכא רובא, א"כ בתרי רובא לא החמירו, ומדהקשה הש"ס כן והוצרכו לתרץ דשאני מיא דמרוז מכה, מוכח דס"ל להש"ס דהיכא דלא נולדו התרי רובא בב"א דזה לא מהני. והנה התם רוב נטבעין דאינן נמלטים זה נודע מיד, והרוב השני נודע ונולד רק לאחר י"ב חודש, דהא אף בין הארכובה ולמעלה יכול לחיות עד י"ב חודש כמו כל טריפות, דהא עדיין לא ידעו מן הסברא דמיא מרוז מכה, א"כ רוב השני לא נתברר לנו רק אחר י"ב חודש. א"כ היכא דתרי רובי לא נולדו בב"א זה לא מהני, לכן שפיר הקשה הש"ס והוצרכו לתרץ שאני מיא דמרוז מכה. ויהיה מוכח מזה כמש"כ לעיל דהיכא דהתרי רובא לא נולדו בב"א דלא מהני להיתירא, רק היכא דנולדו ונודעו בב"א אז יש לנו יסוד לסמוך להיתירא.

[יט] **ואחר** כותבי ראיתי בתשובת הריב"ש (סי' שע"ט וסי' ש"פ) שהעיר כזה להוכיח

ענף א

[א] והנני להעתיק בקצרה למה שכתבתי בספרי באר יצחק (חלק אה"ע סי' י"ח [ענף י]), והארכתי שם לדון דהיכא דהוי תרי רובא דבזה יש להקל אף לכתחילה גם בחומר איסור א"א אף דהחמירו בזה במשאל"ס. והוכחתי כן מהא דיבמות (דף קכ"א ע"א) דאמרו שם מחילה של דגים לא שכיחא. וע"כ הטעם הוא משום דאף דחששו למיעוטא במשאל"ס עכ"ז במקום דהוי תרי רובא לא החמירו. וביארתי שם בספרי דיש שם תרי רובא וכמו שהארכתי שם בזה בענף י'. והא דאמרו ביבמות (דף קכ"א ע"א) דמסיק הגמ' ל"ש צורבא מדרבנן כו' אע"ג דאי סליק קלא אית ליה וכמש"כ התוס' שם [ד"ה ולא] מ"מ חיישינן א"כ מוכח מזה דאף בתרי רובא החמירו, שא"ה דהא התם לא נולדו הנך תרי רובא ביחד דהא גבי צורבא מרבנן אף דהוי רובא דאם איתא דסליק קלא אית ליה זה אינו מוכיח לנו שמת רק על זמן רב אחר שנטבע דבתוך זמן מועט אינו מוכיח לנו כלל דיי"ל-שמא יצא בתוך שיעור שתצא נפשו, והא דליכא קלא היינו משום דלא היה לנו פנאי כ"כ בזמן הקצר הזה לדעת ע"פ הקול איה מקומו.

והנה ביו"ד (סי' ק"י [ש"ך בכללי ס"ס אות ד]) אמרינן דאם ספק הראשון נודע לנו מתחילה ואח"ז נולד ספק שני לא מצרפינן ליה לדון משום דבעת דנודע לנו הספק ראשון ולא היה אז רק הספק הזה היינו מחמירין והיה דינו או דאסור. ואף דז"א רק מספק עכ"ז הוי כמו דנפסק הדין לכן לא מצי להצטרף ספק ראשון לספק שני. וה"ה י"ל בתרי רובא דאם אינם באים לברר בבת אחת רק בזה אחר זה כמו בהך דרוב נטבעים אינן נמלטין דזה מברר מיד שמת, ורוב השני דאם איתא דסליק קלא אית ליה אינו מברר רק בתר זמן רב, וכיון דבעת שנולד לנו הספק מיד אחר שיעור שתצא נפשו לא היה מועיל לנו הרוב לברר שמת והוי כנפסק הדין דאותו הרוב נטבעים אינן נמלטים לא מהני. ולכן אף דאח"כ הוי עוד רוב לפנינו

עכ"ז לא מצינן לצרפו משום דהוי כמו דנפסק דינו דאותו רוב אחד נתבטל כבר. ואף דבדיעבד אם ניסת לא תצא, עכ"ז כיון דלכתחילה אסורה הוי כמו דנפסק דינו. וכעין זה מצינו בגיטין (דף ב' ע"ב) גבי הא דאיתא התם אבל הכא דאתחזק איסורא הוי דבר שבערוה כו' ואף לר"מ דחייש למיעוטא כו'. וקשה לפי שיטת הסוברים¹ בדבר שבערוה היכא דלא איתחזיק איסורא מהימן ע"א ודוקא באיתחזיק איסורא לא מהימן ע"א, א"כ מאי מקשה הגמ' לר"מ דחייש למיעוטא והוכרח לתרץ דסתם ספרי דדייני גמירי הא בלא"ה אין קושיא כלל, משום דהא לר"מ דחייש למיעוטא אינו רק מדרבנן דמה"ת רוב עדיף מחזקה א"כ אף לר"מ דחייש למיעוטא עכ"ז אינו רק ספק השקול עכ"פ משום דנגד החזקה יש לנו רוב המנגדו והוי כמו דלא איתחזיק איסורא ובערוה היכא דלא איתחזיק איסורא הא מהימן ע"א כנ"ל. ובע"כ מוכח דכיון דתקנו חז"ל לחוש למיעוטא הוי כמו דלא היה כאן לפנינו מעולם שום רוב רק פלגא ופלגא וממילא נשארה חזקת איסור דא"א דהא ליכא לפנינו שום דבר המנגדה, משום דהא נתבטל הרוב מחמת גזירת חז"ל דחשו למיעוטא, ומקשה הש"ס שפיר לפ"ז דהא אין אחד מהימן בדבר שבערוה היכא דאיתחזיק איסורא.

[ב] ולפ"ז שפיר יש לדון היכא שרוב אחד נולד לפנינו מקודם דלא מצו להצטרף לרוב ב' שבא לאח"ז, משום דמתחילה בעת שנולד הספק קודם שבא הרוב הב' הוי כנפסק הדין או דאסורה ונתבטל או הרוב הנ"ל ונשארה חזקת איסור א"א בתוקפה, ולכן בעת שבא הרוב הב' הוי כרוב אחד דלא מהני מצד גזירת חז"ל נגד חזקת א"א הנשארת לנו כנ"ל, משא"כ היכא שבעת שנולד הספק להאשה היה מיד לפנינו תרי רובא ביחד לברר דמת, דבכה"ג סמכינן להיתירא אף במקום חשש איסור א"א דבכה"ג לא חשו חז"ל לחוש למיעוטא וכמו שהארכתי בספרי שם. וגם יש לחלק, דשאני בהך רובא דצורבא מרבנן דאם איתא דסליק קלא אית ליה, דאף דיש שם גם הרוב דנטבעים אינן נמלטים, מ"מ הא הנך תרי רובא

1. שו"ת מהרי"ק שורש עב ד"ה אלא נלע"ד הטעם. שו"ת רע"א סימו קז ד"ה עוד. ועייז שב שמעתתא שמעתתא ו פרק ג ופרק כג.

חשש א"א. וכן יש להעיר בהך דהקלין שבדמאי הנ"ל לפי המבואר בירושלמי דמאי (פ"א הלכה א') דלכן פטורין לפי שרוב מינין הללו באין מן ההפקר. ואף דהתמירו חז"ל לחוש למיעוט גבי דמאי מ"מ היכא דיש תרי רובא שאני. ובאמת צ"ע דלמה להר"מ והרע"ב שם לומר דמשום תרי ספיקי הקילו הא בל"ז יש לנו רובא הזה. וכן ראיתי בגליון הש"ס בירושלמי שם שהעיר בזה, ולא הביא לדברי השער המלך הזה, שהביא לדברי הכ"מ (פרק י"א דמעשר [הלכה יג]) שכתב דלא מהני ספק ספיקא בדמאי כמו דחזינן דחשו למיעוטא ולא סמכו על רוב עמי הארץ מעשרין והעלה לחלק דתרי רובא שאני כנ"ל.

[ד] אכן מצינו בירושלמי בדמאי (פרק ד' הלכה א') דאמרו על משנה דהלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן שואלו בשבת ואוכל על פיו חשיכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר. ואמרו בירושלמי שם משום אימת שבת עליו ומקשו ואם אימת שבת עליו מפני מה חשיכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר ומתרוצו מפני אחר שאין אימת שבת עליו. ופירש הפני משה שם [ד"ה מפני] דבשבת עצמו לא גזרו והלכו בהם אחר הרוב שיש להם אימת שבת רק במוצאי שבת חשו למיעוט דאין עליהם אימת שבת. (ועיין בכתובות (דף נ"ה ע"ב) בתוס' ד"ה ובתרומת מעשר כו', וקצרתני). הרי להדיא דס"ל להירושלמי דכיון דגזרו חז"ל בדמאי דלא ניזול בתר רובא דה"ה תרי רובא ג"כ לא מהני, דהא התם הוי שני רובא רוב אחד דרוב עמי הארץ מעשרין הן רוב שני דרוב עמי הארץ יש עליהם אימת שבת^א ואפ"ה אמרו דכיון דגזרו חז"ל דלא למיזל בתר חד רובא, דממילא ה"ה גם תרי רובא לא מהני. א"כ לכאורה מוכח דלא נחלק בין חד רובא לתרי רובא ודלא כמש"כ.

אמנם לפי מה שכתבתי לחלק בין היכא דנולדו השני ספיקות ביחד או לא כו' כנ"ל, לפ"ז שפיר יש לחלק דאין סתירה כלל מירושלמי הזה

מבררים רק על ענין אחד דנטבע ולא ניצול מהמים, משא"כ היכא דכל רוב מברר על ענין אחר וכמו בנ"ד דרוב אחד מברר דנשרף ורוב ב' מברר דנטבע ולא ניצול מהמים דבכה"ג סמכינן על הנך תרי רובא ולהיתירא. וכעין דאמרו גבי ס"ס דמשם אחד לא הוי ס"ס והיכא דהוי על שני ענינים אז דיינינן ס"ס. אך אין אנו צריכים לזה דבל"ז הא העליתי בספרי שם לחלק בין הך דצורבא מרבנן כו' דשא"ה דאינן באים כאחת הנך תרי רובא כמש"כ לעיל.

[ג] **וכעת** ראיתי בשער המלך (הלכות יו"ט פ"א הלכה כ' [ד"ה ובמ"ש מרן]) שכתב על מה שכתב הרע"ב (בריש פ"א דדמאי משנה א) הקלין שבדמאי כו' פטורים לפי שיש בהו תרי ספיקי כו' וכ"כ הר"מ שם בפ"י המשניות, ומוכח דס"ל דסמכינן על ס"ס בדמאי ואף דהתמירו חז"ל לחוש למיעוטא גבי דמאי ולא סמכינן על רוב ע"ה מעשרין דמוכח מזה דכי התמירו חז"ל בחד רובא אבל בתרי רובא לא התמירו וכדאמרינן גבי יוחסין בספ"ק דכתובות, עכ"ל השער המלך. והנה עיקר ראיתו מהך דספ"ק דכתובות [טו, א] גבי יוחסין, אין זה ראיה מוכרחת דשא"ה דגזרו רוב סיעה אטו רוב העיר גבי יוחסין. [הנה לפי מש"כ הכנה"ג באה"ע (סי' ו' ס"ק ל"ה) והובא בבה"ט (סי' ו' ס"ק ל"א) דה"ה שני חזקות מהני ביוחסין, דלפ"ז שפיר י"ל כן גבי נ"ד דכמו דאמרו שם לחלק דשאני תרי חזקות דבזה לא התמירו, דה"ה יש מקום לדון כן גבי תרי רובא דבזה לא התמירו].

עכ"פ חזינן דמוכח מן הקלין שבדמאי הנ"ל דאף דהתמירו חז"ל לחוש למיעוטא גבי דמאי דמ"מ היכא דיש תרי רובא לא התמירו וכמש"כ השער המלך ביאור דברי הראשונים הללו. וה"ה י"ל כן במה דמצינו דהתמירו חז"ל במקום חומר א"א לחוש למיעוטא, דמ"מ בתרי רובא אין לנו להתמיר כ"ז דלא מצינו כן בפירוש והבו דלא לוסף עלה. ובפרט לפי מה שכתבתי בספרי להוכיח דסמכינן על תרי רובא להיתירא אף במקום

לאומנות נלעזרה, ולא כרגום ולקחו אותם לעבודה, וכשגזרו עליהם כצבאים לא הספיקו לרגום ונשחרו בחיים. (ג) אותם שהי להם הכרה עם אינם יהודים חמרים ועגלונים והיה זידם כסף חושפות, ועלתה זידם שהעבירים העגלונים בחזיון לחון לגבול המדיים. (ד) אותם שהיו להם מרחמים אינם יהודים שהחזיאות מיד הרולחים. (ה) אותם שהחזיאו עומם ציערות וחיו שם עד גמר המלחמה.

גראה דהאשה רחל אשת ראובן שאינה יודעת אם היה ראובן בעלה צעיר כשצא הגיים המדיי העירר לנכס את היהודים להריגה, או שכבר יאל משם עיי אחד סוגי ההלה, היא בחזקת אשה איש גמורה ומעמידין אותה בחזקת איש ואת בעלה בחזקת חיים כיון שאין ידוע לן כלל שהיה בשעה שגזרה בגזירה צעיר, ודינו כנפל הבית ואין ידוע אם היה בעלה בבית בשעת נפילה, וכעטעבה הספינה ואין ידוע אם היה בעלה בספינה, וכמש"כ לעיל, ואף אם יש עדים שהיה ציוס זה שהובלו בני אותה העיר לקברות אינו מספיק דלמא הוברר לעבודה ולמלא החזיאת את עלמו וכשילא הגיים הלליה להגלל בהלל סוג ג' ד' ה'. **ובכל** הני דמעמידין אותו בחזקת חיים מן הדין נותנין לה גט ושאת לשוק וא"ל חליטה, ובה ישראל לכהן לזכרה בתרומה ואע"ג דאחרת חזקת חיים, דהא דילפינן חולין י' ב' דלזלינן בתר חזקה היינו חזקה דאחרת וכמש"כ ח' שם ד"ה ודלמא, בסכין שנמלאת פגומה, ושנים שהלכו צבי שזלין דמוקמינן כל אחד אחזקתו, וכן במקרה שנמלאת חסר אמרינן בעמד עמא על חזקתו אע"ג דאין לך אחרת יותר מזה שהרי עזל במקרה [אלא דאחו עלה מחמת תרתי לריעותה] וכן בחולין י' א' בסכין שנמלאת פגומה אמר ר"ה כשמעתי דצבמה בחייה בחזקת איסור עומדת אע"ג דאחרת חזקתה בשחיטה, וכן צימות ל' ב' אשה זו בחזקת ביתר כו', וכן עובא, ולא הוזכר אחרת חזקה, אלא במקום שיש גגד החזקה חזקה אחרתהא, או שיש כנגדה חזקה דבשאה, או רובא, ולפעמים אמרינן אחרת להחמיר מדרבנן.

וכן לא מהני כאן אצד זכרו מה"ת אע"ג דרוב הגולין קלא אית ליה, מ"מ אין צוה דין רוב, דכשאלו באלו לדון על אשה זו אם בעלה חי יש לנו לומר הלך אחר רוב העולם שלא מהו, מאי אמרה בעלה של זו אינו מן הרוב, מפני שלא כתב אגרת שלי לאשתי, אכתי אינו בשביל זה בסוג אחד עם המחיס, אלא לריך לדון על רוב הנשים שבעלן הלך ולא שמעו ממנו, אם הרוב הוא מחמת סיבת המיתה, או מחמת שאר הרפתקאות שפגעו בו, וצוה לא שייך לקבוע רובא, והלכך בלא אירע בו סכנה אין אצד זכרו מפסדה חזקה חיים כלום והבא עליה בחנק, וא"כ כי היה במקום סכנה כגון יולא לידון וספינה המעורפת צום ועיר שהקיפוח כרקום, ואח"כ אצד זכרו ג"כ בחזקת חיים שאין כאן רוב, ומתני גטין כ"ח ב' סהמא קתני ואפי' נאצד זכרו בה ישראל לכהן לזכרה בתרומה, וכן נפל לגוב אריות דעת ריב"ש דתלא ומשמע אפי' אצד זכרו, ובתה"ד סי' קל"ט כתב צעודא דעדות עכו"מ ע"פ שאלה, והיה קול שמת שנהרג או שטעעכו, ונאצד זכרו, וכתב דמה"ת יש להחירר דחשיב כרוב מזוין אלל שחיטה מומחין וכיו"צ והלכך אם כבר ניסת ע"פ הוראה לא תלא כרין מים שאל"ם, ואינו מוצן כיון דעדות העכו"מ לאו כלום הוא גם קול לאו עדות הוא, ואין כאן רק אצד זכרו, והלא מצוחר בגמי דדוקא צמים שאל"ם ואצד זכרו אם ניסת ל"ת, אבל אצד זכרו לחוד לאו כלום הוא, וצרי"מ פ"ז מה' נחלות, התנה שיהא רובן למיתה ואצד זכרו ואז נכנסין יורשין לנחלה, אבל ספק השקול אפי' אצד זכרו אין נכנסין לנחלה, ועיקר אצד זכרו שהזכיר הר"מ אינו בשביל להוסיף עדות על מיתתו שאין דר"ה הר"מ לחדש דברים שאין להם מקור בגמי אלא כונתו שחוב צ"ד לחקור אחר אמתת הדבר והרי הזכירו לענין מחותים צדן ולפיכך אין ממהרין להוריד לנחלה עד שנאצד זכרו, ובפ"ת ס"ק ע"ז כתב צם רצ"ו צידון התה"ד דתלא והולד ממחר והח"מ ס"ק ל"ג והצ"ש סק"ז, כתבו צדו של התה"ד דלריך להחישב צדבר.

ואמנם הרמ"א סע"ו העתיק דברי תה"ד אם יש ראיות ואומדות שמה, ונפל הדבר צבירה מה כן ראיות ואומדות, ובפ"ת שם כתב צם מה"ל לסמוך צעע"ד על התה"ד והרמ"א, וכתב מיכו דוקא באומדות המופקות עובא דחשיב כרוב גמור כו', והנה קבע כל הדין אם א"ל דאמרו אם ניסת ל"ת הוא דוקא צמשאל"ם או בכל אלה שרובן למיתה, אבל לא למדונו רבותנו בגדרי האומדות צוה שתביינה כרוב מה"ת, ומדברי כולן נלמד שאין סומכין על אצד זכרו.

והא דכתבו ח' קכ"א ח' ד"ה ולא, דצורבא מרבנן חשיב רוב כגוסס וכיו"צ אלא לענין לכתחלה לא מהני רוב, היינו צמים שאל"ם שאין החשש רק שמה יאל קדם שח"י וע"כ יליאתו במקום קרוב ושיירות מלויות משם לכאן ואם הוא איש מפורסם והוי מלחא דתוהבי צב אינשי ודאי היו מסוהין צוה וזו חשיב חזקה הנהגה וחשיב רובא, ואינו דומה לאצד זכרו של איש פרטי ואין האומדות מצוססת רק על אי הודעתו לביחו, שצוה סיבות הרבה תוכלנה לגרום את אדישותו, משא"כ צצורבא מרבנן שאנו דיין על שתיקה הליבור כולו, וגם צצורבא מרבנן דוקא כה"ג שכהידון שעלה מן היס אבל באצד זכרו לחוד ואין לנו יודעין סיבתו לא שייך כאן רוב דאפשר שהוא במקום רחוק, שאין השיירות מלויות לכאן, ואף אם צאו אנשים משם לכאן אין מחענינים צוה, ואין האומדות מוכיחה רק מפני שלא כתב לביחו וזו שתיקה של יהוד ולא חשיב רוב.

ודאתאן עלה אפשר לן לפרש דברי התה"ד דהוי שיירות מלויות בכל הארצות שישראל שרוין בחוכן וכיון שהיה בעל שם היתה אצדתו סואגה צרעש, וידעו צכל מושבות היהודים את המאורע, ואם היה נמלא צחיים היו השיירות מודיעות, וכיון דילא קול שנטבע ומסתמא היו רגלים לדבר חשיב רוב, ומ"מ אין הדבר מוכרע כיון דלא ידענו צמוחלט שום סכנה רק קול, ובלא הקול ודאי הנעלם מאתנו אין מחזיקין אותו למת אפי' איש מפורסם, שברי עובדא דהסא קכ"א ב' אמר ר"ג הסא כו' אם איתא דפליק כו', ואפי"ה דוקא צטבע הסא, אבל בלא סהדותא דטבע אם ניסת תלא, כי איכא קלא מאי הוי.

בפ"ת ס"ק קל"ג הביא דברי הקה"י שדן באיכה חרי רובא תנשא לכתחלה, ובפ"ת ה' מדברי הח' דברי צצורבא מרבנן איכה חרי רובא, ויש לחלק דכהידון של קה"י איכה חרי רובא למיתה, וצדברי ח' חד רובא למיתה וחד רובא מעיד על המיתה, מיכו אין לנו לחדש צמה שלא חזר בגמי ואין חילוק צין חד רובא לחרי רובא.

ובפ"ת ס"ק קל"ה הביא דברי הח"ם דבאידיגא דקביעא צי דואר ואפשר להודיע לביחו עדיף עפי, ואמנם לא כתב זה אלא צידוע שנטבע צמים שאל"ם ולא עמדו עד שח"ג, וחשש להחמיר שאסורה מה"ת, ואמנם צצירוף כמה אומדות שלא ניול סמך שילאה מאיסור דאורייתא וצוה לירך ג"כ הוי סברא דאילו ניול היה מודיע אבל הוכחה זו לצדק אינה כלום, וצנטבע צמים שאל"ם הוכחה זו ג"כ חלימה עפי, שברי אין העולם פתוח לפניו ואין הללתו אלא בשעת מלומס צשיער שלא ת"ג, ואין שכיחות כאן שינוים צסדרי חיו, ואפשר לסמוך שהיה מודיע לביחו, אבל איש שהיה צעיר שהקיפוח כרקום, ואנו מספקים שנמלט מן העיר והיה נודד למקום שימלא ואפשר שנהפכו כל עניניו, אין העדר המכתב מעיד כלום, אבל צכל אופן לא החזיק הח"ם זה לראי' ממשית אלא לצירוף למחשב מים שאל"ם רובן למיתה בלא שכה, דבלא"ה דעת הרבה מאחרונים ז"ל דאף בלא שכה אין איסורא אלא מדרבנן.

ח) ואם יש לה עדים שראוהו צין אותם שהוצררו להריגה, דינה כראוהו לצעלה צספינה שאצדה צים שמן הדין הוא בחזקת מת כיון דלא שכיחה שניול אלא נותנין עליו חומרי חיים מדרבנן אבל י"ל דהכא לא שכיחה כלל הללה ואין נותנים עליו חומרי חיים, והרי מלינו שסמכו חכמים על הרוב ולא החמירו כמו יולא למות וליהרג צצ"ד של ישראל לחד ליטנא או צצ"ד של עכו"מ

תשובה:

הנה בענין היתר העגונות שבעליהם נלקחו לאושוויץ ע"י הצוררים ימח שם, יש בזה חילוקים ואופנים שונים ויש לבארם כל אופן ואופן בפני עצמו.

(א) כשהועד שהבעל הוכנס לתאי הגזים והכבשנים

בזה ההיתר הוא פשוט ולית דין צריך בושש כלל, שהרי זה דומה לנפל לתוך כבשן האש שהיא הלכה פסוקה בשו"ע סימן י"ז סעיף ל' שמעידין עליו. ואף שהבית שמואל שם [ס"ק צ"ב] הביא על זה דברי המגיד [בפיי"ג מהל' גירושין הל' י"ז] בשם הרשב"א [ביבמות קכ"א ע"א ד"ה הא] שזה דוקא שנפל לתוך כבשן האש שהוא עמוק ואינו יכול לעלות משם, אבל נפל לתוך המדורה יש לומר שמא יצא, מ"מ בנידון דידן שהיו סוגרים את הדלת ולא היתה כל אפשרות לצאת משם אלא אם יוציאו משם הצוררים בעצמם, לזה לא חיישינן שהפושעים בעצמם הוציאוהו. וגרע יותר מיוצא ליהרג, דאף ללישנא בתרא דר' יוסף [בגיטין כ"ח ע"ב] דחיישינן ליוצא ליהרג בכי"ד של גוים, זהו רק ביוצא ליהרג, אבל בנידון דידן שכבר הוכנס להריגה והתחיל מעשה ההרג, גרע יותר. [ויעוין רמב"ם תרומות פ"ט הל' ב' וז"ל, והיוצא ליהרג מבתי דין עכו"ם וכו' נותנין עליו חומרי מתים וחומרי חיים, אבל מי שנגמר דינו והניחוהו בבית הסקילה ליהרג הרי זה בחזקת מת וכו'].

(ב) כשהועד שהבעל הועבר כאושוויץ לצד שמאל. שבדרך כלל אלה שהועמדו לצד שמאל נלקחו משם לשריפה, אבל היו מקרים יוצאים מהכלל שעמדו בצד שמאל וניצולו

לכאורה יש להם דין יוצא ליהרג בכי"ד של עכו"ם, דבמשנה גיטין [כ"ח ע"ב] איתא דיוצא ליהרג נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מתים. ובגמרא שם, אמר רב יוסף לא שנו אלא בכי"ד של ישראל, אבל בכי"ד של עכו"ם כיון דגמיר ליה דינא לקטלא מקטל קטלי ליה. א"ל אביי בי"ד של עכו"ם נמי דמקבלי שוחדא, א"ל כי שקלי מקמי דלחתום פורסי שנמג. לבתר דמיחתם

אהוב עליו מאד, ושבויעים אחרי שנעלם הביאו לה חבילה קטנה, שעון יד ופנקס העבודה שלו שביקש מהשליח למסור לידה, ובוה נפסקו הידיעות ממנו. כ"ז מורה ששם קץ לחייו, וגם עברו עשר שנים שנאבד זכרו.

ובזכרוני, שראיתי בס' זכרון יהודה [לר' יהודה בן הרא"ש עמ' נ"ב] בשם ספר אחד, שר"א ממיץ הוא בעל ספר יראים, התיר את אשת ר' שלמה שטבע בספינה ולא בא שום עדות עליו, אך מחמת סברות ואומדנות התירה, וכתב שהדבר תלוי באומד לפי ראות עיני הת"ח ויר"ש, עכ"ל.

ובכתובות דף כ"ב ע"ב גבי שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת ^{אוצר החכמה} הר"ז לא **תנשא**, ואם נשאת לא תצא. ופריך, הרי תרי ותרי נינהו ובאשם תלוי קאי, דהוא ספק כרת. ומשני, באומרת ברי לי, ופירש"י [ד"ה דאומרת] שכרי לי אילו היה קיים היה בא, והעגונה הגז' אמרה כדברים הללו.

ומכיון שאם נשאת לא תצא, כבר אמרו הפוסקים [ע"י תשו' שבו"י ח"ג סי' ק"י] דכל היכי שתשאר עגונה עולמית דינה כדיעבד.

ויש לצרף דברי הנודע ביהודה [קמא סי' מ"א] וז"ל, אבל בעדות אשה לא בעינן עדות כלל, רק שנדע אמיתת הענין שמת בעלה וכו'. מכל זה יש להתירה.

סימן סד

קונטרס עגונות השואה

לבית הדין בפתח תקוה.

על דבר שאלת העגונה שהעידה בפניכם, וזה תוכן עזרתה: בשנת 1920 התחתנתי בדמרי, ובשנת 1948 שמעתי ממכירים שהם ראו איך שלוקחים את בעלי לתוך אוטו עם עוד אנשים והם מובלים לאושוויץ, ונאבד זכרו. מבית המשפט קבלתי תעודת ירושה על רכוש בעלי שמת, ויש לי מבעלי שתי בנות, ונגבה עדות על זה.

להרוג ולהחריב. ולכאורה איך מתירים נשותיהן להינשא לכתחילה, ולמה לא חוששין אולי נמלט אחד מהן, ועל כרחך צריך לומר דמכיון שיש זוגין ותרנגולין וכו', החשש שמא נמלט אחד מהם הוא כ"כ רחוק שלא החמירו בזה חכמים, ואפילו להנשא לכתחילה אין חוששין. ובנ"ד במחנות אושוויץ השמירה היתה יותר חזקה מהא דמבואר בירושלמי, והאפשרות להמלט היתה יותר רחוקה מאלה שהוזכרו בירושלמי.]

והנה כל זה שהצרכנו לומר שהפליטה ממחנות אושוויץ להעומדים בצד שמאל היה בגדר נס, זהו לשיטת התוס' בכורות [כ' ע"ב ד"ה חלב] שהניצולין במים שאין להם סוף הוא בגדר מיעוט שאינו מצוי ואף על פי כן החמירו חכמים, ולזה צ"ל שבנ"ד ההצלה היא בגדר נס. אולם בתוס' יבמות [ל"ו ע"ב ד"ה הא] משמע דהטעם דגזרו במים שאין להם סוף הוא משום דהוי מיעוט המצוי, ולפי זה א"צ לומר בנ"ד דהוי בגדר מעשה נסים, דזה ברור בלא כל ספק דהנמלטים הם מיעוט שאינו מצוי כלל.

ועדיין יש לעיין בזה מדברי הרא"ש ריש פרק האשה בתרא [סי' א'] שכתב שהחשש שמא ניצול במים שאין להם סוף הוא מיעוט דלא שכיח כלל², ומ"מ החמירו בה חכמים. אולם למעשה אפילו אם נאמר דיש איזה חשש לענין לכתחילה שלא תנשא, עכ"פ עכשיו שכבר נאבד זכרו יש להקל.

ועוד יש צירופים אחרים להיתר, דגם אם נמלט מצד שמאל עדיין כמה הרפתקאות היה צריך לעבור, ועוד צירופים אחרים שאין צריך להם בנ"ד.

ג) אם נתברר שהובלו והגיעו לאושוויץ אבל לא ידוע אם הועמדו בצד ימין או שמאל

לכאורה יש לדמות ענין זה לעיר שכבשה כרקום דאיתא במשנה גיטין [כ"ח ע"ב] דנותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים, וכן נפסק בשו"ע סימן י"ז סעיף ל"ו. ויעוין שם בחלקת מחוקק [ס"ק ס"ו] הביא דעת הב"ח שדימה כבשה כרקום ויוצא ליהרג, למים שאין להם סוף. והחלקת מחוקק השיג עליו, שבגמרא לא הושווה רק לספינה שאבדה

אולם עם כל זה יש בנידון דידן צד להקל יותר. דלפי השמועה לא היה באפשרות לתת לצוררים שוחד, וגם לא היה שייך בנ"ד שוחד, שכבר נטלו מהם כל אשר להם. ואם יש למי להסתפק בסברא זאת, עכ"פ יש לצרף סברא זאת לסניף בנ"ד שפשטות דברי הבית שמואל משמע שביוצא ליהרג בבי"ד של עכו"ם לכתחילה משיאין אשתו. [וידועים דברי הר"ן בכתובות פרק הכותב דהיכי דבריעבד מהני, סמכינן על סברא קלה אף לכתחילה. ועיין תשו' מהרש"ם ח"ב במפתחות סי' ג'.]

ויש שאמרו לפקפק בזה קצת, דכיון שהוציאו להורג אלפים יחד, א"כ היו יכולים להשמט איזה מהם ולברוח. אבל כפי השמועה מי שהועמד בצד שמאל כמעט שלא היה שום מציאות לברוח משם ולצאת לחפשי, כי היו מוקפים בחוטי חשמל כמה פעמים וסגור ומסוגר ע"י שומרים שעמדו בכל צד, ולא היה מציאות להמלט. ואם קרה שנמלט, זה היה בדרך נס וזה לא שכיח כלל.*

וכן יש שפקפק בזה כי סידור שני המחנות לצד ימין ולצד שמאל היה נמשך לפעמים זמן רב, וא"כ יש חשש שבתוך אותו זמן היה מציאות שאחד שכבר עמד בצד שמאל יברח לצד ימין ויתערב עמהם. אולם גם חשש זה הוא רחוק מאד² באופן שלא היה יכול לקרות רק ע"י נס, ואין מזכירין מעשה נסים.

[יש להביא ראיה דבחשש רחוק כה"ג לא החמירו חכמים, משיטת רבינו ירוחם נתיב כ"ד ח"ג לענין עיר שכבשה כרקום, (שכתב ע"פ הירושלמי דהיינו דוקא בחיל של אותה מלכות), אבל חיל מלכות אחרת דינם כלסטים, דאם כבשוה בחזקת מתים הם. והנה בכבשוה כרקום דמשנתנו [גיטין כ"ח ע"ב] דנותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים מפרש בירושלמי גיטין [פ"ג ה"ד] כגון שיש זוגין ושלשלויות וכלבים ואווזים ותרנגולים ואיסטרטיות המקיפין את העיר, באופן שאין יכולים להמלט. ועל זה מוקים לה בירושלמי בחיל של אותה מלכות, אבל בחיל של מלכות אחרת הרי הם בחזקת מתים, (משמע דמשיאין נשותיהן, וכן מבואר בתשו' אמונת שמואל סי' נ"ב דלדעת ר"א נשותיהן מותרות להנשא לכתחילה) ומטעם שמלכות אחרת מתכוננים

חשוב רובא דליתא קמן, אבל בני"ד דחשיב רובא דאיתא קמן לא מצו חז"ל להחמיר, ואמרינן דבעלה של האשה מונח בהרוב שהובילום לצד שמאל, וכדאמרינן בזבחים [ע"ד ע"א] איסורא ברובא איתא, ויעוין בעין יצחק [ח"ב סי' א' ענף ב' אות ד'].

ובדברינו האחרונים י"ל דגם לסברת הריב"ש אין להחמיר בני"ד.

עוד י"ל דעד כאן לא קאמר הריב"ש דעיר שכבשוה כרקום נותנים עליה חומרי חיים אלא באין נודע לנו דבר ברור מה נעשה שמה, מה שאין כן בני"ד שנודע לנו בבירור שהרגו רובא דרובא, גם הריב"ש מודה דעכ"פ דין מים שאל"ס להם^ד.

עוד יש לצרף כאן שיטת רבינו ירוחם [נתיב כ"ד ח"ג] שהביא לענין עיר שכבשוה כרקום דברי הירושלמי דמשנתנו בחיל של אותה מלכות, אבל חיל מלכות אחרת דינם כליסטים, דאם כבשוה, בחזקת מתים הם^ה. ובקרבן נתנאל [פ"ג דגיטין אות נ'] הביא דברי רבינו ירוחם וכתב שדבריו תמוהים מאד, דכי מצווים הם על לא תחיה כל נשמה שנעמידם בחזקת מתים אפילו לקולא יותר משטפו נהר. ובני"ד י"ל דגם הקרבן נתנאל מודה, שהרי מצווים מאת הצורר על לא תחיה כל נשמה^ו.

עכ"פ בני"ד ברור שנאבדה חזקת החיים לכו"ע ויש כאן רוב למיתה, ועדיף יותר ממים שאין להם סוף שאם נישאת לא תצא. ומכיון שנתבאר כי בנדון דידן נאבדה חזקת החיים ואם נישאת לא תצא, [דבלי יסוד זה שרוב אחד מועיל לענין דאם נישאת שלא תצא, היינו באים למחלוקת האחרונים אם מועיל תרי רובא כשעל רוב אחד לחוד הדין דאם נישאת תצא^ז] שוב יש להתיר נשותיהן לכתחילה על פי הכלל שבתרי רובא לא החמירו חז"ל^ח, ואם ניתוסף למים שאין להם סוף עוד רוב נוסף, מתירין את האשה לכתחילה.

והנה יש מהאחרונים שהקשו על כלל זה מיבמות [קכ"א ע"א], דאמרו למסקנא דלא כרב אשי דמחלק בין אינש דעלמא לצורבא דרבנן, ואף די"ל דאם סליק קלא אית ליה מ"מ חשו למיעוט וכמו

ביום, ובכולן אם נישאת תצא. וכן היא דעת הבית שמואל [ס"ק ח'].

אולם יש לחלק בין נידון דידן לכבשה כרקום, דבני"ד לכו"ע אם נישאת לא תצא. ונקדים את הידוע שרובא דרובא מהאנשים הוצגו לצד שמאל ומשם הובילום לתאי הגזים, ולצד ימין בחרו מעט מזעיר והכניסום למחנה עבודה.

והנה בהנהו דאמרינן בגיטין [כ"ח ע"ב] דנותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים יש ג' פירושים, פירוש הריב"ש [סי' שע"ט], דרובן לאבד, ואפ"ה נותנין עליהם חומרי חיים משום דאיכא ב' חזקות, חזקת אשת איש וחזקת חיים דבעל. פירוש הנודע ביהודה [קמא, אהע"ז סי' מ"ג], דהני תרי חזקות חזקת א"א וחזקת חיים לא נחשבו רק כחד, וטעם הדבר שנותנין עליו חומרי חיים הוא משום דלאו רובן לאבד. פירוש הבית אפרים [סי' ל'], דרובן לאבד, וב' החזקות לא הוי רק כחדא חזקה, וטעם החומרא הוא משום דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה.

והנה ידוע לנו על פי הידיעה שהוא יותר ממאה עדים דרובא דרובא מהאנשים שהגיעו לאושוויץ נהרגו במיתות משונות. גם ידוע לנו שרוב מהאנשים שהגיעו לאושוויץ הוצגו לצד שמאל ומשם הובילום לתאי הגזים, ולצד ימין בחרו מעט מזעיר והכניסום למחנה עבודה. וא"כ לא שייך לומר דאין רובן לאבד כסברת הנובי" הנ"ל. גם הטעם דסמוך מיעוטא לחזקה י"ל דלא שייך בני"ד על פי מה שכתב החוות דעת [ביור"ד סי' ס"ג ס"ק ב'] דברובא דאיתא קמן לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, ובני"ד חשיב רובא דאיתא קמן, דהא עיקר הספק נולד לנו בעת שהגיעו האנשים למחנה ואז רובם נבררו לצד שמאל, ואנו מסופקים על בעלה של האשה לאיזה צד העמידוהו אם לצד שמאל ביחד עם הרוב או לצד ימין עם המיעוט, הרי הך רובא ומיעוטא חשיב כרובא דאיתא קמן. [ויעוין בעין יצחק סי' ל"ג אות י' שכתב דאף שהחמירו חז"ל בערוה נגד הרוב, זה דוקא ברובא דליתא קמן, אבל ברובא דאיתא קמן או קורבא דמפורש בתורה אין כח ביד חכמים להחמיר]. ובהני ג' דברים דמתניתין דר"י בן פרטא שנותנין עליו חומרי חיים

שכתבו התוס' [ד"ה ולא], א"כ לכאורה מוכח משם דאף בתרי רובא החמירו חז"ל גבי חומר אשת איש לחוש למיעוטא.

ובתשור' באר יצחק [סי' י"ח] תירץ דשאני היכא דלא נודעו הנך שני רובא ביחד^ב בזה מצינו דהחמירו חז"ל. וביבמות גבי הך צורבא דרבנן דהחמירו חז"ל, התם לא נודעו הנך רובי ביחד, דהא בעת שנודע להאשה מטביעת בעלה לא היה שם רק רוב אחד, היינו דרוב הנטבעים אינם עולים ליבשה, ואחר זמן כשהיה זמן דיצא ונתפרסם הקול ויגיע ידיעה מזה למקום האשה דנולד אז הרוב השני, בזה החמירו חז"ל, אבל היכי דנודעו הנך שני רובי ביחד להאשה, שפיר יש לדון דאין להחמיר בזה. ובעין יצחק [ח"ב סי' א' ענף ד'] התיר את העגונות מלונדון על פי כלל זה היכי דנודעו הנך שני רובי ביחד להאשה, ועל פני דברי החתם סופר [בסי' ג"ח ובסי' ס"ה] שכתב דיש לדון דעתה נשתנה הזמן, דבזה"ז קביעי בי דואר וטלגרף בכל המדינות, וע"כ אם היה הנטבע עולה מהים היה מודיע לביתו ע"י איגרת או ע"י כתבי העתים, ועדיף ביותר ממה דבעי רב אשי למימר בצורבא מדרבנן. ויעו"ש שכתב דכל זמן דלא נודע לה על פי גביית עדות כד"ת, לא קרינן נודע כלל וכו', עיי"ש.

וא"כ בג"ד כמעט כל הנשים כשבאו לבי"ד, כבר עבר הרבה זמן אחרי כלות המלחמה, ובעת שנעשה הגביית עדות כבר היתה יכולה להגיע ידיעה מבעליהן. ובפרט כעת שהדרישה והחקירה היא ע"י חברות שונות, והעתונים מדפיסים מודעות ורשימות מהניצולים, א"כ חשיב שפיר תרי רובי בבת אחת.

[גם י"ל דבג"ד שהם רבים, עדיף הקול מצורבא דרבנן, דעל רבים ליכא למימר דלית להו קלא ובפרט שיש חברות מיוחדות וגם הקהילות דורשת אחריהם, בכגון זה י"ל דאם היו בחיים היה נודע, והוי תרי רובא, ועדיף מצורבא דרבנן דשם אין מי שידרוש אחריו].

עוד י"ל דכאן הוי תרי רובא משום דגם מאותו המיעוט שנשלחו למחנה עבודה מתו אח"כ

הרוב מהם ע"י הכאות אכזריות וע"י הרעב ומיני חלאים רבים ועוד סבות שונות. ובצירוף דברי החת"ס דבזמננו עדיף דעתה נשתנה הזמן וכו', אפשר דהוי ג' רובא דלכו"ע יש להתיר.

ד) **בנידון האנשים שנלקחו לארשוויין, שראו איך שלוקחים אותם באוטו ולא ידוע אם הגיעו לשם, אבל לא חזרו לביתם**

לכאורה י"ל דגם בנדון זה הוי כעיר שכבשוה כרקום, דמכיון שהכניסו אותו באוטו ומשם לא היה יכול להמלט הוי כאילו שידוע לנו שהגיעו לשם, וא"כ יש לנו את ההיתרים כמו בשאלה ג'.

עוד יש לעיין אם יש לומר דזה גופא שידוע לכל שהנאצים הוציאו פס"ד על כל יהודי ארצות הכבוש להוציאם להורג, הוי כיוצא ליהרג כבי"ד של עכו"ם, כאילו שהתחילו בהכנות להוציא לפועל [את] פסק הדין להרוג.

אוצר החכמה
5

אם עצם הדבר שהיה בארצות הכבוש והחשמדה של הנאצים הוי כמים שאל"ם

העידה אשה עגונה בפני ביה"ד: בעלי הראשון נשאר בלעמבערג, אותי ושני ילדים ממנו העבירו לרוסיא. מרוסיא כתבתי מכתבים ללעמבערג לעיריה ולעוד מקומות, וקיבלתי תשובה כי מקום זה שבעלי גר שמה הופצץ ונחרס והאנשים שהתגוררו שמה ניספו. ועל כך העידו בביה"ד עכשיו שני עדים.

בבואנו לברר דבר זה נקדים מחלוקת האחרונים לענין העומד במלחמה, אי הוי בחזקת חי, או דנותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים.

והנה בכתר כהונה [סי' ס"ב] כתב לגבי איש שנלקח לצבא ושלח גט לאשתו, שהיוצאים למלחמה דמיא לעיר שכבשוה כרקום דנותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים. והביא ראיה מגמרא ב"מ [נ"ט ע"א] לענין אשת אוריה החתי, שאמר ר' יוחנן, נוח לו לאדם שיבא על ספק א"א וכו', הרי שאף במלחמה הוי ספק אם חי או מת —

זהו בכלל כרקום על אותה מלכות. ולפי דבריו יוצא שבני"ד כל הראשונים מודים. שהרי זה ברור שהצוררים בקשו להרוג ולהשמיד כל נפש מישראל מנער ועד זקן טף ונשים, והמשלוחים שנשלחו נשלחו ממש לכליון והשמדה, ורק כדי למעט את האכזריות בפני העולם אמרו שמובילים אותם לעבודה, ומפאת זה הוכרחו ג"כ להשאיר איזה מיעוט לעבודה.

תרי רובא להיתר עגונות

(ז) וא"כ גם לכתחילה יש להתיר את נשותיהן על פי היסוד שבתרי רובא. בנטבע במים שאין להם סוף שהחמירו חכמים לאסור אשתו ולא סמכו בזה על הרוב הנטבעים שמתים, דעת רוב האחרונים שאם ניתוסף שם עוד ענין שרובו למיתה (או שני מאורעות שיש בהם כדי להמית), שהאשה מותרת להנשא לכתחילה, ודבר זה היה הבסיס להיתר רוב העגונות של השואה שבעליהן נלקחו למחנות ההשמדה. שעצם הלקיחה למחנות הוא רוב למיתה, וגם רוב שני המברר לנו שלא ניצול, משום דאם היה ניצול היה מודיע ע"י מכתב ומחפש אמצעים להתקשר עם ביתו, ועל פי דברי החת"ס [בסי' נ"ח ובסי' ס"ה] שכתב שבזה"ז נשתנה הזמן מבזמן הגמרא דבזה"ז קביעי בי דואר וטלגרמות בכל המדינות, ואם היה ניצול היה מודיע לביתו ע"י אגרת או ע"י כתבי העתים, ועדיף יותר ממה דבעי רב אשי למימר בצורבא דרבנן להתיר משום דקלא אית להו.

בפתחי תשובה ס"ק קל"ג מביא בשם תשו' קהלות יעקב [סי' ט'] בשני אנשים שהלכו בספינה והגיעו למקום מעבורת על פני הנהר, ולא נשמרו מהחבל המתוח על פני הנהר, ונהפכה הספינה, ואחזו עצמן בהחבל עד שיבואו להצילם, ובתוך כך נחלש אחד עד שלא היה בכוחו לאחוז בחבל והתחילו המים לבוא בגרונו וכו'. וכתב להקל משום תרי רובא דרבנן, היינו דמים שאין להם סוף הוא מדרבנן, וגם גוסס אף דמיעוטן חיינן הוא דרבנן וכו'. (מלשון הקהלות יעקב משמע דיסוד היתר תרי רובא הוא משום דתרי חומרא מדרבנן לא מחמירינן, וכדמשמע מלשון הריב"ש שיוזכר להלן). וכן הביא שם בשם הגר"ח מוואלאזין באחד

שנפל מהגשר שהיה גבוה הרבה מהקרח, ונפל מהגשר על הקרח ומהקרח לתוך המים ונאבד. וצייד להתיר משום תרי רובא. (ובכאן הוא סוג של תרי רובא כמו הדוגמא השניה שהזכרנו לעיל בשני מאורעות שיש בהם כדי להמית)

המקור בדברי הראשונים

האחרונים שהתירו מצאו מקור לדבריהם בשו"ת הריב"ש [סי' שע"ט] שהוכיח שם דמגויד הוא ספיקא דאורייתא דהיינו ספק השקול. דאי מגויד ע"פ רוב אינו חי והוי ספיקא דרבנן, מאי פריך הגמרא ביבמות [ק"כ ע"ב] ממעשה דעסיא מהארכובה ולמעלה כו', הא איכא תרי רובא, רוב דמגויד אינו חי ורוב הנטבעים למיתה. אלא ודאי דמגויד הוי ספק השקול וספק דאורייתא הוא ואפילו נישאת תצא. (מלשון הריב"ש שם מבואר דהיתר של תרי רובא בזה הוא משום דתרי חומרא דרבנן לא מחמירינן. ולפי דבריו מוכח ג"כ שאם אפילו חד רובא הוא כזה שאם נישאת תצא, לא מהני. ועיין להלן).

והמחמירין הביאו מקור לדבריהם מדברי התוס' ביבמות [קכ"א ע"א ד"ה ולא] על הא דאיתא שם, אמר רב אשי הא דאמרו רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה, ה"מ באינש דעלמא, אבל צורבא דרבנן אי דסליק קלא אית ליה. וכתבו שם התוס' ואע"ג דרוביהו צורבא דרבנן אי סליק קלא אית ליה, מ"מ לא חיישינן לאותו רוב ולא תנשא לכתחילה. הנה כי כן מבואר מדברי התוס' שגם בתרי רובא אין להקל במקום א"א, שהרי בת"ח יש כאן תרי רובי להקל, משום הרוב של מים שאין להם סוף, וגם הרוב של ת"ח קלא אית להו, ומ"מ נשותיהם אסורות.

אולם המקילין דחו ראייה זאת על פי דברי התה"ד [פסקים סי' קל"ט] שכתב דהא דלא אזלינן בתר רובא בצורבא מדרבנן לומר אם איתא דסליק קלא אית לה למילתא, משום דלא חילקו חכמים בגזירתם לכתחילה. וביארו האחרונים דחכמים השוו מדותיהם שלא לחלק בין האישים בין צורבא דרבנן לאינש דעלמא וכו'. ועיין להלן שיש עוד ליישב דברי התוס' הנ"ל מצורבא דרבנן.

תרי רובא בדמאי

במשנה דמאי [פ"א מ"א] איתא, הקלין שבדמאי השיתין וכו'. וכתב שם הרמב"ם בפיה"מ ז"ל, כי אלו הנזכרים הם אילנות מדבריות ואינם נכנסים ברשות איש אחד, ומעט מיזער הם שנוטעים אותם, ורובם הפקר. וכבר בארנו שהפקר אינו מחוייב במעשרות, ונקבצו בהם שתי ספיקות, האחד אם הם הפקר אם לאו, ואם הם מן השמור אם הוציאו ממנו המתנות אם לאו. והעיקר אשר בידינו, תרי ספיקי להקל, עכ"ל. הנה מבואר ברמב"ם שלענין דמאי אעפ"י שלא סמכו בזה על רוב עמי הארץ מעשרים הם וחששו למועט, מ"מ היכי דניתוסף עוד רוב שרובם הפקר, לא חייבו חכמים ומיסוד ספק ספיקא, דתרי ספיקי להקל.

ויעוין בשער המלך [פ"א מהל' יו"ט הל' כ'] שדן לענין ספק ספיקא בדמאי, והביא דברי הרמב"ם הנ"ל דלכאורה משמע מדבריו דספק ספיקא מהני גבי דמאי. וכתב, דהתם שאני משום דהוי ספק ספיקא מחמת רוב, דתרי ספיקי אינו אלא חשש המיעוט כמ"ש רבינו דרוב פירות אלו הם באים מן ההפקר, והילכך ספק ספיקא כי האי אלים טפי, דאיכא למימר כי החמירו חכמים, בחד רובא, בתרי רובא לא החמירו, כדאמרינן גבי יוחסין בספ"ק דכתובות, עכ"ל. ומ"ש השער המלך להשוות ליוחסין, כבר נתבאר לעיל דיש לחלק משם, אבל עכ"פ יוצא מדברי השער המלך דכוונת הרמב"ם דתרי רובא מועיל בדמאי זה מיסודו של ספק ספיקא, וכלשון הרמב"ם שיש תרי ספיקי להקל.

יסוד בתרי רובא, משום שהתרי רובא משוי למיעוט כמיעוטא דמיעוטא

יסוד זה מבואר בשו"ת רעק"א [קמא סי' פ"ט] לענין אשה שנתארמלה והיא מעוברת, וילדה, והולד מת תוך ל' יום. שכתב, דאף דסובר רשב"ג דאם מת הולד תוך ל' יום חיישינן למיעוט מפילות וצריכה חליצה, מ"מ היכא דאיכא עוד רוב לצרף עם רוב דאין מפילות, (כגון דהוכר עוברת, ורוב נשים לא ניכר עובר לפני ג' חדשים ואיכא הוכחה של רוב דכלו לו חדשיו), מותרת להנשא בלא חליצה, דבאיכא תרי רובא הוי המיעוט מיעוטא דמיעוטא. וכמו דהיכא דאיכא חזקה בהדי רוב

היסוד של תרי רובא, וההשוואה בזה לשאר דברים שהחמירו ברוב והקילו בתרי רובי

בעוד ג' דברים אנו מוצאים שהחמירו ברוב והקילו בתרי רובי, (א) ביוחסין, (ב) בדמאי, (ג) בילד שמת תוך ל' יום לענין חליצה. וכפי שיתבאר להלן יש בכל אחד מהם יסוד מיוחד להיתר של תרי רובי.

בתשו' בית יעקב [צוזמיר, סי' ט'] השוה דין תרי רובא שמועיל בעדות אשה, ליוחסין, שרוב אחד לא מהני ביוחסין ומ"מ תרי רובי מועיל. ולכאורה יש לחלק ביניהם. שלפי מסקנת הגמרא בכתובות [ט"ו ע"א] יסוד ההיתר של תרי רובי ביוחסין הוא, שברוב אחד בלבד היינו ברוב העיר ^{אוצר החכמה} שמשניאן ^{החכמה} לכהונה או ברוב סיעה בלבד לא מהני משום גזירה: ברוב העיר משום דיש דאולי לגבה וזוי קבוע, וברוב סיעה אטו משום רוב העיר, אבל בתרי רובי ליכא למיגזר כלל. וכך הוא לשון רש"י שם, ומשום תרי רובא אכשרה דליכא למיגזר מידי, אבל בנ"ד שהטעם הוא דמשום חומרא דא"א לא סמכו על הרוב וחיישינן למיעוט, גם בתרי רובי יש מיעוט. (וכמו שמצינו לענין עדות דתרי כמאה).

היסוד בתרי רובא משום ספק ספיקא

הרבה מהאחרונים נקטו בדבריהם לענין היתר תרי רובי בעיגונא משום ספק ספיקא, ונסביר את הדברים ביתר ביאור. דבאמת בכל תרי רובא יש להתיר מיסוד ספק ספיקא ועדיף מספק ספיקא, שבספק ספיקא יש תרי ספיקות שקולים, וכאן יש תרי ספיקות של רוב להיתר. אלא שמשום ספק ספיקא בלבד אין מספיק להתיר עיגונא, שבמקום א"א לא מהני ספק ספיקא, כמבואר בט"ז ובש"ך יור"ד סימן ק"י, אבל בשיש תרי רובי עדיף יותר, דיש כאן תרי ספיקות של רובא דהיתרא נגד חששת מיעוט דמהני אפילו במקום חזקת א"א. אבל הכל מיסוד ההיתר של ספק ספיקא. (מלשון הריב"ש סי' שע"ט הנ"ל משמע דהוא משום דתרי חומרא דרבנן לא מחמירינן, והיינו שספק ספיקא של חומרת א"א דרבנן לא מחמירינן). וכל זה מתבאר בדברי הרמב"ם בפיה"מ דמאי פ"א, לענין דמאי – שהחמירו חכמים לעשר ולא סמכו על רוב עמי הארץ מעשרים הם, ומ"מ כשניתוסף עוד רוב לא החמירו חכמים בזה.

תרי רובא כשעל אחד מהם הדין הוא

שאם נישאת תצא

(ח) היינו באים למחלוקת האחרונים אם מועיל תרי רובא כשעל אחד מהם כו'. הבעיא היא כשבאחד מהתרי רובא הדין הוא שאם נישאת תצא, כגון שטבע במים שאין להם סוף ולא שהו עד שתצא נפשו. והנה לכאורה כל הבעיא היא להטעם שיסוד

תרי רובא הוא משום ספק ספיקא, ובמקום חומרא דא"א דלא מהני ספק ספיקא, מ"מ מועיל תרי רובא, דמכיון שעצם הדין דבמים שאל"ס שלא תנשא לכתחילה הוא חומרא, אנו אומרים שתרי חומרא לא מחמירין, ולכן בטבע במים שאין להם סוף ולא שהו שאסורה מדינא וגם אם נישאת תצא, לא הוי חומרא וכו'. אולם לפי הטעם שתרי רובי מהני נגד תרי חזקות, דרובא וחזקה רובא עדיף וכנ"ל, יש לומר שגם בטבע ולא שהו מצטרף לתרי רובי. ובהקדם דברי הריב"ש שהובא בפתחי תשובה [ס"ק קמ"ג] בשם הריב"ש, שגם בלא שהו, רובן למיתה, והא דנישאת תצא הוא משום דאיכא תרי חזקות כנגדה, חזקת א"א וחזקת האיש שהוא קיים וכו'. וא"כ כשיש עוד רוב ביחד עם זה, שוב י"ל דרוב השני מרע ליה לחזקה אחת, ורוב זה מרע לחזקה השניה, וכנ"ל. ולפי זה אפילו אם התרי רובא הם כאלה שעל כל אחד מהם הדין הוא דאם נישאת תצא, ג"כ יש להתיר. ולפי הטעם דתרי חומרי לא מחמירין, אפילו כשרק אחד מהם הוא כזה דאם נישאת תצא, אין מועיל.

ובתשו' חתם סופר [סי' נ"ח] מבואר, דאם התרי רובא הם כאלה דאם נישאת תצא, אין מועיל להתירה לכתחילה. אבל מ"מ מהני התרי רובא בזה דאם נישאת לא תצא ואסורה רק מדרבנן. גם להטעם של הגרעק"א הנ"ל על פי התוס' ביבמות, י"ל דעכ"פ משוי ליה הרוב הראשון שדינו דאם נישאת תצא, שהמיעוט מהרוב השני יהא למיעוטא דמיעוטא וכנ"ל.

ומצאתי בתשו' ברית יעקב [סי' ט"ו], שהביא ראייה מדברי הריב"ש [סי' שע"ט], דבתרי רובי אפילו כשעל אחד מהם הדין דאם נישאת תצא, דמועיל להתירה לכתחילה. שהוכיח שם דחששא דמגויד הוי ספק השקול וחששא דאורייתא. דליכא למימר דמדאורייתא שרי דהוי כרובא ורק מדרבנן

מקרי המיעוט מיעוטא דמיעוטא, ה"נ בב' רובא, עכ"ל. הנה כי כן מבואר ברעק"א שבמת הולד תוך ל' יום לא סמכינן על הרוב, כיון שיש ולדות בני קיימא, מ"מ בניתוסף עוד רוב ויש תרי רובי מתירין בלא חליצה, ומטעם שהתרי רובי משוי ליה למיעוט מיעוטא דמיעוטא, וה"ה לענין מים שאין להם סוף. (ויעוין תוס' יבמות [ל"ו ע"ב ד"ה הא] שהשווה הא דרשב"ג במת תוך ל' יום, לדין מים שאין להם סוף, שבתרווייהו החמירו חכמים שלא לסמוך על רוב. אולם כל זה לשיטת התוס' יבמות הנ"ל דלכך גזרו במים שאין להם סוף משום דהוי מיעוט המצוי, ולפיכך בתרי רובי י"ל דתרי רובי משוי ליה למיעוט שאינו מצוי. אולם לשיטת התוס' בכורות [כ' ע"ב ד"ה חלב], דבאמת הוי מיעוט שאינו מצוי רק חכמים גזרו משום חומרא דאשת איש, י"ל דגם תרי רובי לא מהני, דעכ"פ ^{אוצר החכמה} הוי כמיעוט שאינו מצוי דהחמירו באשת איש.)

יסוד תרי רובי מיוחד בעגונות

יש מהאחרונים שכתבו דיסוד ההיתר של תרי רובי בעגונה הוא על פי דברי הריב"ש [סי' שע"ט], דלכך לא סומכים על הרוב במים שאין להם סוף אע"ג דרובא וחזקה רובא עדיף, משום שהרוב הוא נגד שני חזקות, חזקת אשת איש וחזקת האיש שהוא קיים. ולפי דבריהם בדאיכא תרי רובא מהני תרי הרובא נגד תרי החזקות. וטעם המחמירין אפילו בתרי רובא, נראה משום דמעמידין תרי הרובא נגד תרי החזקה והוי כמאן דליכא לא רובא ולא חזקה ודינה כספק אשת איש. ולפי זה בתלתא רובא מועיל לכו"ע, ויעוין להלן.

אם ההגבלות שבספק ספיקא ישנם גם בתרי רובא

לכאורה זה תלוי ביסוד ההיתר בתרי רובא. שלפי דעת הרמב"ם שיסוד ההיתר הוא ספק ספיקא, י"ל שבאופן דלא מהני ספק ספיקא לא מהני גם תרי רובא. אולם לפי דעת הריב"ש הנ"ל דבעגונות אין צריך לספק ספיקא, בודאי שאין בתרי רובא ההגבלות של ספק ספיקא. ואמנם בריב"ש מפורש כן שההגבלות שיש בספק ספיקא אין בתרי רובא, וכמו שיתבאר להלן.

אין מעידין, דא"כ מאי פריך ביבמות [קכ"ג ע"ב] ממעשה דעסיא כו' מהארכובה ולמעלה תנשא, דהא י"ל דהתם הוי תרי רובא. וקשה, הא י"ל דהאי מעשה בעסיא הוי בלא שהה עד שתצא נפשו, דאז לא הוי בכלל מים שאל"ס דאם נישאת לא תצא משום רובא, וליכא תרי רובי, ויעו"ש.

תרי רובא שלא באו בבת אחת

ט) דשאני חיכי דלא נודעו הנך שני רובא ביחד. בספר אריה דבי עילאי [סי' ז'], ובספר באר יצחק [סי' י"ח] אמרו דבר אחד, דדין תרי רובא הוי כתרי ספיקא דמתירים בספק ספיקא בכל מקום, והיינו דוקא כשהתרי ספיקי אתו בשעה חדא. אבל אם הספק השני בא לאחר מכאן אינו נידון בספק ספיקא, כדאיתא ביור"ד סי' ק"י. ובוזה מתרצים את הסתירה מדברי התוס' בצורבא דרבנן במים שאין להם סוף שאשתו אסורה אע"ג דיש תרי רובי, משום דרוב השני דצורבא דרבנן קלא אית ליה הוא לאחר זמן שעברו כמה ימים שיצא מן המים וניצל, ואינו בא בבת אחת עם רוב הנטבעים מתים.

ובספר עין יצחק [ח"א סי' כ"ב אות כ'] רצה לחלק כן להלכה, וכתב שבאמת עכשיו בכל הנטבעים במים שאין להם סוף יש לנו תרי רובי המבררים שהאיש שדנים עליו טבע ולא ניצול, א. הרוב דנטבעים אינם ניצולים, ב. דאם איתא דסליק היה מודיע לבית, ועל פי דברי החת"ס בסי' נ"ח הנ"ל דיש לרדן דעכשיו נשתנה הזמן מבזמן הש"ס, דבוזה"ז קביעי בי דואר וטלגרף בכל המדינות, וע"כ אילו היה עולה מן הים אף אם היה בקצה הארץ היה מודיע לביתו ע"י מכתב או דרך העתונים, ועדיף יותר מגברא רבא דקלא אית ליה וכו'. ומה שאין מקילין בזה בכל מים שאל"ס הוא מטעם הנ"ל בצורבא מרבנן, דלא נולדו התרי רובא ביחד. וה"ה בכל הנטבעים, דהא רוב הנטבעים מתים מיד כשנטבעים וכו'. ולפי זה אם נודע להאשה בבירור ע"י גביית עדות דהספינה שהיו בעליהן שם נטבעה, והיה כבר זמן רב לאחר הטביעה באופן שהיה יכול להגיע להן ידיעה ע"י מכתב וכו', א"כ בכה"ג קרינן דנודעו להן שני רובא ביחד, ובוזה לא החמירו במים שאין להם סוף, עכ"ד.

והנה לפי זה בעגונות השואה, אם נודע להן

על לקיחת בעליהן למחנה ההשמדה תיכף, אין את ההיתר של תרי רובא. אולם י"ל דכוונת העין יצחק דהעיקר הוא כשבא לפנינו הגביית עדות על לקיחתם למחנות [ולא הזמן בו נודע לנשותיהם]. ומכיון שהעדים באו לפנינו אחר זמן רב שהיה כבר זמן ראוי שתגיע לנשותיהם ידיעה מהם וכו', הוי כבאו בבת אחת. וכן משמע בעין יצחק [ח"ב סי' א' אות י"א].

עכ"פ כל החילוק של האריה דבי עילאי והעין יצחק הוא רק לשיטת האומרים שיסוד ההיתר של תרי רובא הוא מכח ספק ספיקא, ולכן יש בזה כל ההגבלות של ספק ספיקא. אבל כפי שהוכיחו מדברי הריב"ש שכתב שאין צריך לספק ספיקא, פשוט שאין צריך שיהיו התרי רובי באים בבת אחת. ואמנם בדברי הריב"ש עצמו לענין מעשה דעסיא, דאם היה מגויד דרובם אינם חיים היה מותר לישא את אשתו כשנטבע מטעם תרי רובא, מוכח דא"צ שיהיו שניהם באים בבת אחת. ושוב ראיתי שהעין יצחק עצמו העיר כן מדברי הריב"ש

תרי רובא כשאין משם אחד

במנחת עני כתב לתרץ דהא דמחמרינן בצורבא דרבנן אע"ג דאיכא תרי רובא, הוא משום דהם משם אחד, דתרווייהו מעידים על הטביעה. אבל כשתרי הרובא הם על שני עניני מיתה נפרדים, לכו"ע מתירים את האשה עפ"י תרי רובא. וכ"כ בזית רענן [ח"א תק"ע אות א']. והנה חילוק זה מצינו גם לענין ספק ספיקא כמ"ש התוס' כתובות דף [ט' ע"א ד"ה ואי]. דספק ספיקא משם אחד לא הוי ספק ספיקא. אולם שוב י"ל דזה רק להשיטות דיסוד ההיתר של תרי רובא הוא מכח ספק ספיקא, אבל לא לדברי הריב"ש, וכנ"ל.

צד קולא כשהענין נוגע לעגונות רבות

י) גם י"ל דכנ"ד שהם רבים. ויש להוסיף שעצם הדבר שהענין נוגע לעגונות רבות הוא צד קולא, כמבואר בד"מ [סי' ז' אות י"ג] לענין נחבשה ע"י נפשות דאסורה אף לבעלה ישראל. שכתב, דבגזירת אוסטרייך הותרו עפ"י גדולים ג"כ לבעליהן אפילו לכהנים, ואפשר נתנו הני נשי אמתלאות לדבריהם ויעו"ש כי האריך. ולי נראה דאפשר הגדולים התירו לאו מדינא אלא משום צורך שעה שראו שיש ח"ו